

Фото Георгія Лук'ячука

Урочистий вечір "Захистимо рідне слово", присвячений Дню української писемності та мови, який Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Тараса Шевченка провело 5 листопада ц. р. у Колонній залі Київської міської державної адміністрації, зібрав студентську і шкільну молодь, громадських діячів і політиків, митців і письменників. Він став не першим попередженням зе-команді, яка вважає, що "віру, мову, територію, якихось історичних лідерів потрібно винести за дужки"

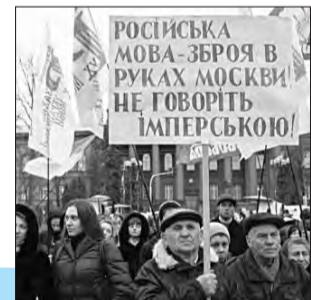
Вчитуючись у Франкові слова

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

Нині ми є свідками, як стають реальністю футурологічні візії, котрі ще півстоліття тому здавалися повною фантастикою. На цій основі роблю висновок, що й у не такому далекому майбутньому здійсниться те, що нині здається нам абсолютною нереальністю. Торкатимуся тут не технічних винаходів на кшталт суперпотужного комп'ютера, який вмонтований в окулярах, а рівня суспільної свідомості та солідарності населення Землі. За футурологічними візіями, на які зовсім випадково натрапив, у відносно недалекому майбутньому (за 150—200 років) у світі вже не буде ніяких воєн. А телебачення буде винятково інструментом здобуття освіти та пізнання краси світу, а не засобом політичної й економічної боротьби й маніпуляції свідомістю народів. Закон суворо каратиме його використання як засіб здобуття влади чи багатства. Коли ще комп'ютер, вмонтований в окуляри, може собі уявити, то візії про світ без воєн та про суворе покарання за маніпуляцію людською свідомістю ще недавно здавалися мені повною ілюзією. А вже ж війни, обман, аморальність існують від початку існування людини.

Закінчення на стор. 3

МОВА: ВТРАТА ДЕРЖАВИ ЧИ САМОЗБЕРЕЖЕННЯ?

4

ПАМ'ЯТЬ — ЗАПОРУКА МАЙБУТЬОГО

5

ВІД ХУСТКИ ДО ЖИВОПІСУ

16

Жива вода нашого буття

Анатолій БУТЕНКО,
член НСЖУ

9 листопада в Україні відзначають державне свято — День української писемності та мови. Його встановлено 9 листопада 1997 року Указом Президента № 1241/97 на підтримку ініціативи громадських організацій з урахуванням важливої ролі української мови в консолідації українського суспільства.

Традиційно цього дня покладають квіти до пам'ятника Несторові Літописцю, відзначають найкращих популяризаторів українського слова, заохочують видавництва, які випускають літературу українською мовою, проводять регіональні тематичні конкурси тощо.

Шанобливе ставлення до постаті Нестора Літописця не випадкове. У сімнадцятирічному віці, прийнявши чернецтво в Києво-Печерському монастирі, він, письменник, мислитель, дослідник, присвятив усе життя служінню Богові й науці. Вважають, що саме з преподобного Нестора Літописця починається писемна українська мова. Книжник з широким історичним світоглядом і великим літературним хистом, він автор двох відомих творів, написаних наприкінці XI ст., — "Життя Бориса і Гліба" та "Життя Феодосія Печерського". Та всесвітню славу Несторові принесла участь у літописанні Київської Русі. Він переробив зведення Никона (1073 р.) та Іоанна (1093 р.), опрацював низку нових усних і писемних джерел, довісив розповідь до 1113 року і надавши їй літературної форми. Так, на початку XII ст. виникла перша редакція "Повісті минулих літ" (на жаль, первісна редакція "Повісті" загублена, до наших днів дійшли перероблені її видання). По-

мер літописець 1114 року, і за всі заслуги перед церквою й українським народом був канонізований у лиці Преподобного.

У давнину цього дня віддавали до школи дітей на навчання, а потім батьки йшли до церкви і ставили свічку перед образом Преподобного, вірячи, що він допоможе дитині вчитися, осягати науку. І головне, вчитися все життя, багато й старанно. Адже "користь є від цього велика", як говорили мудрі люди, бо "хто вчиться змолу — не знає на старість голоду".

До сьогодні вчені не припиняють досліджувати походження української писемності. Існує версія, що на території України було кілька її варіантів. У Північному Причорномор'ї користувалися абеткою, схожою на грецьку та латину, а в східних регіонах віднайшли значки сарматів, які мали схожість з арабською абеткою.

У давніх слов'ян існувало водночас дві абетки — кирилиця і глаголиця. Дослідники вважають, що кириличну абетку переважно використовували слов'янські народи, і була вона створена на основі глаголиці, придуманої слов'янським просвітителем Кирилом для запису богослужбових текстів, і їй донині немає аналогів.

...З далеких віків доходить до нас слова рідної нам мови. Безумовно, сучасна українська мова значно відрізняється від тієї, якою вона була тисячу років тому. Але ж скільки випробувань і перешкод їй судилося здолати, аби стати такою, якою вона є сьогодні — зокрема безліч указів царського уряду, спрямованих на заборону української мови в Україні. Тож визнання української літературної мови відбувалось поступово. Складно сказати, хто з науковців, письменників зробив найбільший внесок у її розвиток, адже є багато тих, кого ми із вдячністю згадува-

тимемо в цей день за їхню безцінну працю.

Але ж чомусь цього року залишилися непомітними в Україні події, які начебто також мають стосунок до святкування Дня української писемності та мови. Напевно, не всі знають, хто такий Мелітей Герасимович Смотрицький, хоч його ім'я добре відоме не тільки в культурно-суспільному житті України, а й далеко за її межами: письменник-полеміст, філолог, церковний ієрарх, культурний і освітній діяч. В експозиції, присвяченій історії української культури козацької доби, можна натрапити на підручник з мовознавства, який уперше було видано в м. Вільно 1619 року. Автор і розробник його — Мелітей Смотрицький. Це був посібник для викладачів і користувачів церковнослов'янської мови. Тож сьогодні маємо 400 років із дня видання підручника "Грамматика" М. Г. Смотрицького, який також може бути занесений до культурної скарбниці України на шляху розбудови української мови.

Визначною подією в культурному житті України 2019 року є й 250-річчя від дня народження Івана Петровича Котляревського. Він народився 9 вересня 1769 року на Полтавщині. І зробив найвагоміший внесок у становлення сучасної української мови — прозаїк, поет, драматург, громадський діяч. Мабуть, немає в Україні людини, яка б не знала напам'ять кілька рядків із поеми "Енеїда", не читала чи не дивилася п'єси "Наталка Полтавка" і "Москаль-чарівник", написані на основі живого усного мовлення. В цих творах І. Котляревський започаткував нові етапи формування літературної мови.

Закінчення на стор. 2

«І на Україні святилось те слово»... 9 листопада — День української писемності та мови

Під час осінніх канікул Народний Дім Хмельницького міського Товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка відвідали педагоги НВК № 7.

Віра КОПІЯ,
заступник директора з навчально-виховної роботи

Ознайомившись із діяльністю “Просвіти” в цьому Храмі української душі, вчителі стали учасниками розмови-дискусії “Мова про мову”. Жваве обговорення викликала розповідь про історію українського правопису вчительки української мови та літератури Тетяни Койди.

Вона, зокрема, розповіла, що історія українського правопису цікава й складна, як і історія самої України. Писемність — дуже важливий елемент культури будь-якого народу. Без писемності жодна нація не могла б самовизначитися, розвинути, заявити про себе. Навіть відомий біблійний вираз: “Спочатку було Слово...” нагадує нам про те, що мова, а отже, і письмо, правопис дуже важливі для кожного з нас.

Для вчителів-предметників цікаво було дізнатися про витоки й етапи розвитку нашого правопису: давньоукраїнський, староукраїнський, новоукраїнський — один із найбільш важливих для нашої мови. У цей період було аж надто багато заборон та втручань можна владців у справи, які мали б вирішувати спеціалісти в цьому питанні — лінгвісти. Цьому є просте пояснення — той факт, що нова українська літературна мова формувалася в умовах бездержавності українського народу.

У царській Росії, до складу якої входило більш ніж 2/3 українських земель, українську мову взагалі вважали діалектом російської, тому українською майже нічого не друкували, а в школах викладали тільки російською. Але саме в цей період почав формуватися український правопис у тому вигляді, в якому більшість українців знають його з дитинства.

Було багато спроб переробити правопис: “кулішівка”, “драгоманівка”, “желехівка” і, нарешті, “скрипниківка”.

1933 року комісія з правопису затвердила “скрипниківку” як “націоналістичний правопис” і без жодного обговорення за 5 місяців створила новий — такий, що наближав українську мову, нівелюючи її особливості, до російської. Наприклад, з абетки вилучено букву г. Цю редакцію правопису схвалив 5 вересня 1933 року Нарком освіти УСРР.

Під час “перебудови” питання українського правопису знову стало актуальним — Спеціальна Орфографічна комісія розпочала роботу з його вдосконалення. Проект обговорювали й у Товаристві української мови імені Тараса Шевченка. Новий варіант затверджено 14 листопада 1989 року. Літеру г відновлено, як і кличний відмінок (за радянських часів він був необов’язковим і називався “клична форма”).

1994—1999 роки ознаменовані розробкою “Проекту правопису 1999 року”. Але лише 22 травня 2019 року Кабінет міністрів схвалив Український правопис у новій редакції, розроблений Українською національною комісією з питань правопису.

Активне обговорення присутніми почутого засвідчило: і в наукових колах, і серед звичайних українців точаться суперечки щодо правопису — який правильний?

Але висновок такий — ті, хто вже прожили значну частину життя, певно, ще деякий час користуватимуться тим варіантом правопису, до якого звикли у шкільні та студентські роки... А учні нової української школи вивчатимуть норми сучасного правопису і розмовлятимуть грамотно рідною мовою.

Про це мріяв і докладав до цього зусиль Великий Українець Іван Огієнко (Митрополит Іларіон), книжки якого були представлені достойною зібранню, що відбулось напередодні відзначення Дня української писемності та мови.

Жива вода нашого буття

Закінчення. Початок на стор. 1

Цього ж, 2019-го, відзначали ще один ювілей — 200 років від дня народження Пантелеймона Олександровича Куліша. Він народився 7 серпня 1819 року на хуторі Мотронівка (нині село Оленівка Березнянського району Чернігівської області). Письменник, фольклорист, етнограф, мовознавець, перекладач, критик, редактор, видавець, історик, філософ, автор першої фонетичної абетки української мови, яка до сьогодні лежить в основі сучасного українського правопису, а також автор першого історичного роману “Чорна рада”. Високу оцінку творчості П. Куліша дав І. Франко, назвавши його “перворядною зіркою” в українському письменстві.

У цей день згадуємо й Тараса Григоровича Шевченка. Саме його творчість стала провідною для передових українських письменників XIX—XX століть, серед яких Марко Вовчок, Панас Мирний, Іван Франко, Павло Грабовський, Леся Українка. Завдяки їхній творчій діяльності встановлювалися основи сучасної української мови, які сьогодні стали нормою і зразком для письменників, преси, театру тощо.

Є кому і до підніжжя якого пам’ятника цього дня покласти квіти. Була б пам’ять!..

Тож мова — явище суспільне: з одного боку, вона творить і розвиває суспільство, а з іншого — без мови не було б суспільства, бо вона забезпечує всі процеси життєдіяльності людини, сприяє розвитку науки, техніки, ідеології, релігії, культури.

Сьогодні, відповідно до ст. 10 Конституції України, “державна мовна політика в Україні спрямована на всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах су-

спільного життя на всій території України”.

Маємо велику надію на те, що 9 листопада в селах і містах, у всіх культурно-просвітницьких закладах України відбуватимуться заходи, присвячені святкуванню Дня писемності та української мови. Цього дня урочисто виголосять, що зроблено, що потрібно ще зробити, аби успішніше йшла розбудова державної мови в незалежній і суверенній Україні.

Але ж, з огляду на сучасні події в Україні, складається враження, що патріоти не мають підстав для заспокоєння.

Слід визнати: одних Законів замало для того, щоб вирішувалися справи. Потрібна воля і невпинне бажання мати свою незалежну державу. Головним символом держави є її мова. Аби ми змогли в цьому переконатися, потрібно звернутись по досвід до західноєвропейських країн, подивитись на історію їхнього державотворення. Не було б Англії, якщо б не було англійської мови, не було б Німеччини, якщо б не було німецької мови, не було б Франції, якщо б не було французької мови. Совість нашої нації — Тарас Шевченко — сказав:

*Страшно впасти у кайдани,
Умирати в неволі,
А ще гірше — спати, спати
І спати на волі,
І заснути на вік-віки,
І сліду не кинуть
Ніяково, однаково,
Чи жив, чи загинув!*

Зі святом всіх нас, українці! Шануймося і єднаймося навколо наших національних святинь, якою для нас є наша рідна — українська — мова!

Анатолій БУТЕНКО

Стартує Всеукраїнський учнівський конкурс «Стежками Каменяра»

За підтримки Міністерства освіти і науки України, Львівського національного університету імені Івана Франка та ГО “Львівське товариство” у м. Києві Міжнародний Фонд Івана Франка втретє проводить Всеукраїнський учнівський літературно-мистецький конкурс “Стежками Каменяра”.

Приєм конкурсних робіт розпочнеться з 15 листопада і триватиме до 15 грудня 2019 року.

Переможців і дипломантів конкурсу визначатимуть у чотирьох номінаціях: “Проза”, “Поезія”, “Драматургія” та “Краща ілюстрація до творів Івана Франка”. Кожна номінація має дві вікові категорії: учні віком 6—11 років і 12—16 років. Обов’язковою вимогою для участі у конкурсі є заповнення електронної форми: (https://docs.google.com/forms/d/1JsimMceYgSSskg_aOpSVg21LgSzoRe6y867ghkHW8/prefill).

З однієї електронної адреси можна заповнити лише одну електронну форму і лише один раз.

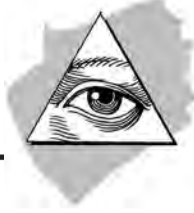
Крім того, організатори конкурсу звертають увагу на вимоги до робіт у номінаціях “Проза”, “Поезія”, “Драматургія”: обсяг роботи має бути не більше 5 сторінок друкованого тексту на папері формату А4, шрифт — Times New Roman, розмір шрифту — 14, міжрядковий інтервал — 1,5.

Конкурсна робота, яка подається на конкурс у номінації “Краща ілюстрація до творів Івана Франка” виконується у вигляді зображення, яке супроводжує і доповнює тексти до творів Івана Франка (малюнки, гравюри, графіка), на 1 сторінці формату не більшого за А2 і, крім заповненої електронної форми, оригінал малюнка надсилається на поштову адресу Міжнародного фонду Івана Франка (01030, м. Київ, вул. Володимирська, 48 а, оф.15), з позначкою “На конкурс “Стежками Каменяра”.

Нагородження переможців відбудеться наприкінці травня 2020 року у м. Києві.

З Положенням про конкурс можна ознайомитися за посиланням: (<https://docs.google.com/document/d/1WM78SsMOiGTFgHuLpDfk8IbVrOYczpWlQUtGECJ7Gc/edit?usp=sharing>)

Нагадаємо, що торік у конкурсі взяли участь 1756 учнів з усіх областей України. Повний список переможців розміщено на сайті Міжнародного фонду Івана Франка.

Вчитуючись у Франкові слова

Закінчення. Початок на стор. 1

Проте чим глибше думаю над цією проблемою, переконуюсь, що світ без воєн і обману може стати реальністю. Основною передумовою настання таких часів є відхід у небуття таких політичних режимів, як путінський. Їх, за візіями, мешканці Землі середини ХХІ сторіччя називатимуть режимами останніх років періоду дикунства. Наші не такі вже й далекі нащадки дикунством називатимуть також використання газу, нафти й вугілля як джерел енергії. Саме на них ще тримається “міць” глибоко прогнилого путінського та йому подібних режимів. І чим активніше впроваджуватимуться нові неорганічні джерела енергії, тим швидше такі режими, як путінський, викидатимуть на смітник історії. Хоча це й дуже важлива передумова виходу з доби дикунства, проте не єдина. Не менш важливою є ментальна перебудова передусім політичних еліт світу, які мають помітний вплив на ментально-моральний стан цілих народів. Це вони (*elimi*), сидючи на “голіці” нинішніх енергетичних монополістів, максимально гальмують запровадження нових енергетичних технологій та через підконтрольні їм ЗМІ нахабно формують споживацько-рабську психологію народів, руйнуючи різними “кварталами” їхню національну ментальність.

Багата чорноземами Україна в тому плані не є винятком, а поставлена у перші ряди злочинного “експерименту”. Хоч через колоніальну залежність ми не мали повноцінної державницької еліти (себто прошарку, який на всіх рівнях державного управління міг би взяти відповідальність за стан справ у державі), однак нинішній її стан викликає пригніченість. І мимоволі погоджуєся з думкою, яку вже кілька років цитують у матеріалах про сучасну українську еліту: “Еліта, яку виховав колонізатор, є головним ворогом свого народу”. Хоч з приводу авторства цієї думки є суперечки, чи справді вона належить Махатмі Ганді чи комусь іншому, проте вона влучно характеризує тих (умовно назвімо їх медведчуками), для кого Україна — засіб досягнення меркантильних мети.

З кожним новим скликанням парламенту в українській політиці прошарок тих, кого вже назвали інтелектуально-моральним сміттям, збільшується. Один із політиків у приватній розмові не стримав емоцій і заявив: “Ще ніколи в українській політиці не було стільки сміття, як нині”. Але це, виявляється, не лише українська особливість, яка деталініше торкнеться далі.

Це, на жаль, загальна тенденція споживацької цивілізації. В Європі це нині дуже простежується у Франції. На цю країну звертаю увагу тому, що президент Франції, як і Зеленський в Україні, йшов на вибори з обіцянками привести в політику нове покоління без корупційно-меркантильних звичок. Проте приніс він Франції, як і Зеленський Україні, нові проблеми. У Франції вони виплили в рух “жовтих жилетів”, який спонтанно вибухнув у листопаді 2018-го та активізувався в нинішньому році. За всіма ознаками, цей рух підживлювався путінським режимом. Хоч нині “жовті жилети” ще виходять на вулиці, проводять національні асамблеї, проте вже не той масштаб, як навесні і влітку нинішнього року. Ніколи не повірю, що за непад активності французьких вуличних протестів жодним чином не пов’язаний з історичним візитом (так його називають і у Франції, і в Росії) Володимира Путіна до Франції 19 серпня 2019 року. Практично від того моменту президент Франції стає “адвокатом” Росії в Європі. А ще восени 2018-го говорив він про загрозу Європі від Росії, закликав до будівництва єдиної європейської армії, яка могла б протистояти російській та китайській загрози. На жаль, на таку кардинальну зміну позиції — від проголошення РФ ворогом до готовності

стати її адвокатом, як підказує мені інтуїція, міг мати вплив і наївно-фатальний вибір українців 2019 року, як народу зі звалтованою свідомістю та деформованою системою національних цінностей.

У ЗМІ сказано, що недавня затримка допомоги Україні з боку США — наслідок особистого інформування Путіним президента Трампа про “страшний” стан корупції в Україні. Зрозуміло, що в подібному світлі Путін змалював “образ” України і Президентів Франції.

Дивлячись на той “образ”, Е. Макрон наприкінці жовтня н. р. згадав українців в інтерв’ю, адресованому право-шовіністичній аудиторії. Зізнаюся, що раніше глибоко не задумувався над походженням слова “шовініст”, хоч часто пишу про цю цивілізаційну “омелу”. Задовольнявся словниковим тлумаченням слова “шовінізм”. Виявляється, походить воно від реальної особи — інтелектуально обмеженого, проте фанатично відданого Наполеонові солдата його армії — Ніколі Шовена (Nicolas Chauvin). Тепер для мене шовініст не просто носій крайньої ідеології, а душевно ненормальна людина. Тому мені стає страшно, коли подумую, як з такими людьми нинішній президент України збирається знаходити спільну мову, досягати з керівниками РФ “взаємовигідних” компромісів.

Коли глибше задумувався над “феноменом” шовінізму, то для мене потрясінням став ще один момент. У польській енциклопедії слово “шовінізм” означає “некритичне ставлення до власного народу і ставлення до інших народів як до гірших”. У тому не було нічого особливого, коли б не одна деталь. Ця дефініція по суті збігається з нинішньою концепцією польської історичної політики. Відповідно до цієї концепції, поляки є єдиним безгрішним народом, перед яким усі винні, у якого усі повинні просити пробачення. На цьому наголошує і провідник правлячої у Польщі “доброї зміни” (партії “Право і справедливість”) Ярослав Качинський і його пропагандисти. Польська “Добра зміна” — це такі ж популісти, як в Україні “слуга народу”. Проте в ментальному та національному плані ці сили сьогодні, по суті, антиподи.

Нинішню польську історичну концепцію про єдиний — польський — безгрішний народ гостро критикує французький історик Даніель Бовуа. В його особі Україна (точніше, українська історична наука) має великого союзника. Чи й надалі Україна має політичного союзника в особі президента Франції? Після серпневого візиту Путіна до Парижа сумніваюся. Ще більше став сумніватися, як наприкінці жовтня з уст президента Франції Макрона прозвучало “не зле” і аж ніяк “не тихо” слово про українців. Воно викликало здивування не лише в Україні. У Франції воно викликало критику.

Зрештою, не першу в історії президентства Еммануеля Макрона. Найвідоміший випадок, коли президент Франції навесні 2018 року під час візиту до Австралії через недосконале знання англійської мови назвав дружину прем’єр-міністра Австралії “смачною”. Було кілька непростих моментів у відносинах президента Франції з Польщею. Передусім коли він ініціював введення проти Польщі санкцій ЄС за небажання приймати ісламських біженців. Президент Польщі висловлював здивування позицією, яку займає президент Франції. А ось при виникненні загрози між Францією та США, між Францією та Бразилією, між Францією та Італією вже не було м’яких слів про здивування. Були гострі запитання: а хто він такий, що нам щось вказує? Були погрози “митними війнами”...

Було б логічно, коли б після неприхованих реверансів Е. Макрона у бік Росії Україна заявила про недовіру такому посереднику-“судді”, який збирається вчити “нерозумних” українців, як “миритися” з “високоцивілізованим” москалем. Вочевидь не відає він (як і, за всіма дани-

ми, не відає й нинішній президент України, бо в школах криворізького 95 кварталу такого на вчили), що про Росію в далекому 1914 році (після окупації Росією Галичини) писав великий Іван Франко:

*Багно гнилеє між країв Європи
Покрите цвіллю, зеленню густою!
Розсаднице недумства і застою,
Росіє! Де лиш поставиш ти стопи —
Повзе облуда, здирство, плач народу...*

А мав би Е. Макрон знати ці слова. Донині викликають шок згадки про поведінку росіян в окупованому ними в 1814—15 рр. Парижі після програної наполеонівської війни.

Щоб сказати Макрону: не вчіть ви українців французького розуму, — не так то вже багато треба. По-перше, потрібна сила волі. По-друге, високий міжнародний авторитет. По-третє, відмова від ілюзій, що з Путіним можна домовитися про мирне повернення ним окупованих територій. Його пропагандисти вже заявили, що російсько-український кордон може проходити у найкращому випадку на східній межі Львівської області. Це не тільки цинічна насмішка. Це й знак, що Путін не має наміру йти з Зеленським на нормандський чи ще якийсь “формат”.

У почутті, що всі його авантюри минуть безкарно, його утверджує вже згадане макронево “не зле” і аж ніяк “не тихо” слово про українців. Тому його пропагандисти починають “гомопутінуса” “теоріями”, що Росія не піддасться на тиск Заходу, не піде на поступки Україні, поки там, при формальному президентстві Зеленського, реальна влада перебуває у руках “фашистів”. Мені важко сказати, чи ці “теорії” написані крайніми ідіотами циніками, чи так само крайніми психопатами, проте у них виразно прочитується путінська ідея-фікс — ув’язнити Петра Порошенка. І чим більше Зеленський у тому питанні буде непроступливим, тим нахабнішим буде путінське знущання над Зеленським. Але тут спрацьовує його егоїстичний інстинкт самозахисту. Зеленський бачить, яку повагу має у світі Петро Порошенко. Його арешт фактично означав би оголошення режиму Зеленського олігархічно-поліцейським, а відтак поступово ізоляцію України від світу, з подальшими політичним притулком в Росії (не обов’язково в Ростові) для зережиму.

Тут ми логічно підходимо до запитання, що ж було у тому “слові” президента Франції про українців? Скажу відверто — не знаю. Українські ЗМІ, посилаючись на “Дойче Велле”, яка у свою чергу послалася на німецьке інформаційне агентство фра, тиражували сенсаційну інформацію, що Е. Макрон в інтерв’ю журналові “Valeurs Actuelles” назвав українців (громадян України), які нині перебувають у Франції, “нелегальними українськими бандами”. Оскільки була цитата: “Я відаю перевагу легальним іммігрантам з Гвінеї чи Кот-д’Івуар (...) замість нелегальних українських чи болгарських банд”, то і мене ця “новина” шокувала. Проте інтуїція і досвід змусили мене шукати оригінал видання, у якому це було сказано. Ні як не міг повірити, що західний політик з почуттям самоповаги опуститься до рівня вуличного жаргону, як це робить Путін (“мочить в сортіре”) чи Зеленський з його “чуваками” й “лохами”. Макрон хоч і нарваний (візьмімо його ініціативи щодо санкцій проти Польщі чи гостру полеміку у Twitter з президентом США про французьку гордість), проте є межі, яких публічна особа не переступить. Цитату, яку мовою оригіналу виношу у посилання¹, зі згадкою про українців зміг знайти у коментарях до інтерв’ю. І там про “банди” не було мови.

Також у коментарі МЗС України про виклик до Міністерства Посла Франції з приводу інтерв’ю президента Макрона зі згадкою про українців ніде не фігурують цитовані у ЗМІ слова про “україн-

ські банди”. Звідки ж вони тоді взялися? Можливо, це класичний випадок журналістського непрофесіоналізму і безвідповідальності, з якими нині дуже часто зустрічаємося також і в західних ЗМІ? Однак не можна виключити й оплаченої Путіним провокації, аби зірвати зустріч у нормандському форматі.

Колишній голова делегації України у Раді Європи написав страшні для України слова: “План Путіна — використати будь-який привід, щоб зірвати зустріч у нормандському форматі, звинуватити Україну — у тому числі і у невиконанні так званої “формули Штайнмаєра”. Раніше такі виправдання на Заході не приймали — зараз їх приймуть. Чому, якщо українці “втомилась від війни”, від цього мають не втомитися наші європейські партнери?”

Якраз для “втомлених від війни” дуже влучно підходять слова М. Ганді (цитую їх у моєму перекладі українською): “Коли я в розпачі, пригадую з історії, що правда і любов завжди перемагають. Що були тарани та вбивці, котрі тривалий час здавалися непереможними, однак вони завжди втрачали владу. Подумай про це”. В іншому випадку індійський мислитель і політик нагадує і нашим, і європейським “втомленим від війни”, що кожна боротьба є болючою. Проте чи почують вони той глас, коли так мало читають?

Нині спостерігаємо одну особливість: чим більше Володимир Зеленський, наче з писаною торбою, носить з нормандським форматом, тим Путін відвертіше глузує з нього. Міністр закордонних справ РФ Лавров домагається від України розведення військ по всій лінії російсько-українського фронту, а не лише в окремих його пунктах. Свого часу президент Франції у твітерівській полеміці з президентом США відповів йому про французьку національну гордість, яку він як глава держави захищає. Чи хтось чув подібні слова від президента України про українську гордість? Я особисто — ні! Натомість щодня бачу кроки, які є глумом над цією гордістю...

Це передусім наполягання на відведенні українського війська з української території у час, коли бачимо на залишених територіях активізацію шовіністичних сил. Це також відмова від нового подання заявки про приєднання України до горезвісного ПДЧ (плану дій про набуття членства). Можливо, бюрократам з НАТО не потрібна нова (перша була подана на початку 2008 року) заявка, як твердять дипломати Зеленського. Проте така заявка потрібна і українському суспільству, і європейській політико-аналітичній спільноті. Це була б гарантія, що до заяв Зеленського не буде застосована його “формула”: “Я вам нічево не обещал”. Надто вже підозрілими є його загравання з Путіним...

До глуму над українською сутністю слід віднести і реакцію “слуг народу” (крики і рики) на виступ у парламенті народного депутата України Яни Зінкевич, коли вона говорила про українську гідність. І, звісно, “справу” Яременка. Йдеться про репутаційний удар по Україні його позапарламентськими захопленнями у стінах парламенту. І про погрози журналістові, який показав, чим займається публічна особа. Одним словом — велике сміття. Воно змогло появитися, бо, як показав в одному з останніх записів на Facebook письменник Віктор Терен, “в людських головах дуже багато сміття, закинутого телевізором”.

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ

¹ “Il y a des emplois que vous ne ferez plus occuper à des Français, comme le métier de plongeur. Je suis lucide; c’était déjà impossible il y a quarante ans! Je préfère avoir de la migration légale, enregistrée, sous quotas, pendant x années, plutôt que du travail dissimulé. Je préfère avoir des gens qui viennent de Guinée ou de Côte d’Ivoire légaux, qui sont là et qui font ce travail, que des filières ukrainiennes clandestines”.

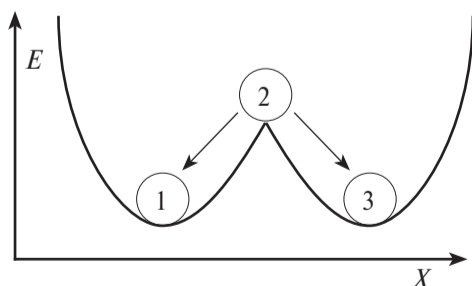

Внутрішня російсько-українська мовна війна як причина української деградації, виродження і занепаду

Микола СТОВБУН-КРЕМЕНЕЦЬКИЙ

Невизначеність — іманентна властивість складного світу, в якому відсутні наперед задані очікування, а процес незавершений. Доля держави визначатиметься власною поведінкою і вимогами зовнішнього політичного середовища, тому завжди слід сумніватися у завершенні досягнутого, слідкувати за напрямом флуктуацій і плавними змінами параметрів соціального стану, бути готовим до різких стрибків у процесі, до катастроф. На прикрийсть, українська наука (Академія Наук, університети), спеціалізовані інституції з проблем державної безпеки не зуміли визначитись із заходами попередження загрози невизначеності. Вони проті й наші добре відомі, але специфічні для різних ситуацій і різних держав. Вивести зі стану безкінечної невизначеності і стабілізувати конкретно Україну означає створення умов для припинення внутрішньої російсько-української мовної війни. Умова виконується за позбавлення російської мови та її ідеологічного додатка — російської Церкви — можливості виконання керівного параметра системної самоорганізації і переведення в ділянку допустимого необхідного хаосу, де їй може належати не більше 6–8% від загальної кількості в 20%. Сьогодні Україна перебуває на межі стійкості, навіть мале порушення якої може розпочати процес переходу держави в новий якісний стан з втратою державотворчих детермінант. Одна із загроз — системна бістабільність.

Бістабільність означає, що система/держава має два стани внутрішньої рівноваги. Конкретно для України в теперішньому стані це точка “1” (умовно назвемо її станом домінування української мови і українських ідеальних цінностей, українською) та точка “3” (те саме — російською) — це точки повної визначеності й мінімуму енергії, внутрішня рівновага, відсутність деструктивних чинників (смерть). Точка “2” (в ній зараз перебуває держава) — максимальна невизначеність, максимум енергії. Україна її вимушено витрачає на Майдани і контрmaidани (перемагають у президентських виборах — Кучма, Янукович, Зеленський), на внутрішню війну за право котроль з ідеальних підсистем (української, російської) одноосібно перейти в точку визначеності, мінімуму енергії. В таких умовах ні політичний, ні економічний, ні культурний розвиток не відбуваються. Для стабілізації України потрібна однозначна перемога української мови і одноосібне виконання нею ролі керівного параметра системної самоорганізації та на цій основі набуття бажаної визначеності. Це означає усунення зі схеми точки “2” — бар’єр між мінімумами і точки “3” — російськомовної підсистеми, після чого вона втратить і функцію керівного параметра.

Кульки поз. “1” і “3” перебувають у стабільному стані, “2” — максимум нестабільності

Тепер в Україні функціонують дві майже рівновеликі ідеальні (мовні й релігійні) підсистеми з конкурентними, альтернативними керівними параметрами системної самоорганізації (мови — це керівні параметри, вони формують систему/державу), кожний з яких намагається перехопити ініціативу у конкурента і змусити ціле/державу ево-

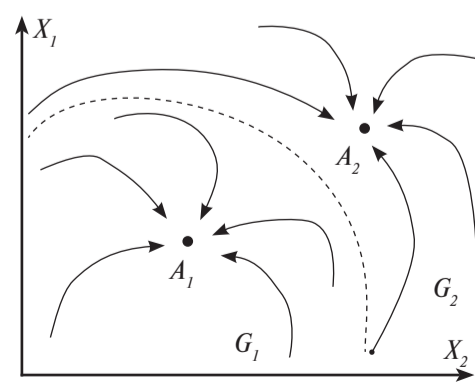
Українська державність продовжує перебувати в стані крайньої невизначеності з двома можливими майбутніми рішеннями: а) самозбереження; б) втрата державності. Твердження підкріплюється останніми президентськими і парламентськими виборами. Вони засвідчили, що владу в Україні може захопити представник будь-якої політичної орієнтації, включно з відверто антидержавними настроями.

лююватися за своїми властивостями (російськомовна підсистема може вдовольнитись і розколом цілого). Зі стану в стан систему можуть переключати зовнішні впливи. Аби здійснити переключення станів, сила зовнішнього впливу мусить подолати певний пороговий бар’єр. Теперішні впливи Росії на Україну, включно з розв’язаною нею гарячою війною, і є тою цілеспрямованою дією, яка має на меті зіштовхнути Україну з точки невизначеності стану “2” (перебуває у ній зараз) у ту точку стабільності, в якій би безроздільно панувала російська мова і Церква. Це означало б поступову, але прискорену втрату Україною національних цінностей, етнічних відмінностей та завершення асиміляції українців. Географічна назва — все, що могло б якийсь час зберегтись від України.

Держава може переходити з одного стану мінімальної енергії в інший чи переміститись з точки невизначеності “2” в стійкий стан, якщо вона володіє достатньою волею і кількістю засобів активації для реалізації такої дії, але ця функція здатна виконати і зовнішня сила (російський вплив). В українській мови засоби є (Закон про мови), а от волі для активації діяльності на цьому полі явно бракує.

За перебування в стані нестабільності навіть незначні зовнішні впливи чи внутрішні флуктуації можуть перемістити культу/державу в один із станів з мінімумом потенційної енергії, в стан стійкості, стабільності, рівноваги. В якій конкретно, часто вирішує випадок, імовірність. Наш світ ймовірнісний, а не детермінований. Наведена схема надає можливість зрозуміти головну загрозу українській державності — переключення в стан антидержавної, антиукраїнської стабільності і стійкості. Закон України “Про забезпечення функціонування української мови як державної” визначний, проте не остаточний успіх. З радикальною зміною після виборів змісту свідомості у вищих інститутах влади невизначеність державного стану неодмінно зростає, мовна війна загостриться, стабільність знизиться, посиляться темпи деструкції і деградації. У випадку, коли поле функціонування російської мови в Україні впаде до 6–8% від загального розміру хаосу, то вона буде корисною, бо розпочне виконання важливої конструктивної ролі у розвитку української мови і державності.

Розглянемо ще один проблемний варіант стійкості соціально-культурних систем і можливості переведення державного організму в стан невизначеності, деструкції і ліквідації. Він демонструється розташованою нижче схемою і можливий у складних суспільствах з власною державністю.

Головна мета держави і суспільства загалом є збереження своєї ідентичності (“виживання” національних цінностей) і забезпечення стійкого поступального розвитку в об’єктивній історичній реальності. Сила і “живучість” соціуму залежать від: а) наявного матеріального-технічного забезпечення (економічний аспект); б) ефективності державного управління (організаційний аспект); в) духовно-ідеологічної єдності громадян (соціально-психологічний аспект). Відповідальність за виконання цих умов несе національна еліта. Перша компонента забезпечує економічну і воєнну незалежність держави, здатність задовольняти матеріальні потреби громадян; друга — технічно забезпечує погодженість дій політичних, економічних, соціальних структур задля досягнення спільних національних цілей; третя — погоджує інтереси різноманітних груп населення, знижує рівень конфліктності у суспільстві.

Дестабілізація будь-якої з названих компонент ослаблює державу, вона втрачає здатність зберегти суверенітет, а державні структури вироджуються, дезінтегруються, розпадаються або підпорядковуються зовнішній силі. В ході розвитку всяка держава прагне покращити свій стан в усіх наведених аспектах. Досягнення результату обмежується доступною ресурсною базою і суперечливістю інтересів різних соціальних страт — внутрішньою конкуренцією, боротьбою ідеалів.

На схемі демонструється типовий фазовий простір соціальної системи з двома альтернативними, конкурентними структурами-атракторами: A-1 (українська мова, українська Церква, інші національні параметри) і A-2 (російська мова російська Церква і т. ін.) та відповідними їм ділянками притягання, збирання ресурсів і енергії: G-1 і G-2. Обидві структури-атрактори виконують функцію ядра — із загальнодержавного простору стягують до себе ресурси та претендують на роль спільного для всіх і єдиного державного центру, прагнуть сформувати владу під свої інтереси. В державі має право на існування тільки одне ядро, відповідно один і тільки один центр влади. Якщо не вдасться захопити владу одному аттрактору, то поділять систему між собою (пунктирна лінія). Альтернативні цілі українськомовної і російськомовної підсистем провокують протистояння між ними, яке сьогодні набуло вигляду внутрішньої російсько-української мовної війни. На Донбасі вона точиться в гарячій фазі з людськими втратами, а Крим довелося здати без бою. Такі війни ведуться на знищення суперника або поділу цілого на різні центри влади. Інших рішень еволюція матерії не надала.

Сформовані в суспільстві принципи управління і механізми соціально-економічної системи в одному з можливих аттракторів, тому переходи системи з аттрактора в аттрактор можливі тільки за: або суттєвої зміни потужності (посилення чи послаблення одного з них), або зовнішнього втручання на чиемсь боці, або зміни механізмів самоорганізації, або цілеспрямованої зміни владою внутрішньої політики, “правил гри” (наприклад, шляхом твердого і послідовного виконання Закону про мови, зміни політичного курсу, орієнтація

держави на проведення змін в соціально-психологічному стані громадян, в культурній політиці).

Отож соціально-економічні, культурно-ментальні системи в ході розвитку еволюціонують до якогось локального стійкого стану-атрактора. Довільні переходи між альтернативними/антагоністичними станами-атракторами неможливі, бо вони природні вороги один одного. Кожна зі структур-атракторів може здійснювати експансію лише в межах системного фазового простору, тому бореться з противником за ресурси і зацікавлена в його енергетичному виснаженні і знищенні. Ресурси — це люди зі свідомістю і ментальністю. Тому Україна поділена на дві майже рівновеликі частини, з протилежними інтересами, які воюють. На Донбасі ця війна точиться у кривавій фазі. Примиритись вони не можуть, одна зі сторін мусить перемогти. Українська сторона має значну перевагу над російською, оскільки має свою державу, інструмент боротьби у вигляді Закону про мову, міжнародну підтримку, але цю перевагу майже не використовує. Російська сторона тримається на відвертій російській агресії у формі гарячої та інформаційної війни. Війна — це матеріальні й людські втрати, сповільнення розвитку. Звідси економічна, технологічна, культурна відсталість, деструкція і деградація, масова втеча за кордон людського ресурсу. Проблема розв’язується винятково перемогою мови, національних державоцентричних сил.

Подібну аргументацію можна множити. Ще одним прикладом може бути принцип конкурентного витіснення Гаузе — твердження в популяційній екології (в рівному ступені воно справедливе і для соціології), а полягає в доведенні неможливості стабільного співіснування двох видів, що конкурують за однаковий набір ресурсів. У нашому випадку громадян та їхню свідомість/рефлексію.

На підставі викладеного можна зробити кілька висновків: а) в Україні одна проблема — мовна. Решта — похідні. Без її розв’язання держава продовжить деградацію, виродження, занепад і відставання від глобального світу; б) Україна і Росія — природні вороги, бо претендують на один і той самий ідеальний ресурс — історичну спадщину і культурні цінності; співіснування між ними можливе за умови повного розходження національної ідентифікації і цінностей; в) у зв’язку з сильною вразливістю держави до російського інформаційного впливу, нападів російської пропаганди і агітації, стосовно Росії Україна повинна дотримуватись політики і поведінки, базованої на засадах системної операційної замкненості (одночасне і відділення від ідеальних впливів Росії і зв’язків з нею у критичних політичних і економічних стосунках). Закрити русла проникнення в Україну пропаганди, агітації, різновидів інформаційного матеріалу; г) закони природи, особливо тут не розглянутий закон ієрархічних компенсацій, вимагають позбавлення російської мови і російської греко-православної Церкви можливості виконання функції керівних параметрів системної самоорганізації; д) двомовність — головна причина структурно-психологічного розриву між центром і регіонами, між окремими регіонами (ерозія держави). На цій основі можуть свідомо і цілеспрямовано нарощуватись ідеї, сили сепаратизму; е) різне бачення громадянами одних і тих самих процесів та внутрішня боротьба за “свою” точку зору, що зумовлено перебуванням людей у різних мовно-інформаційних картинах світу — це втрата ресурсів, знекровлення, ослаблення державного організму, пряма дорога до втрати державності.

30 років тому Тарас Шевченко у Купновичах вийшов з підпілля

Роман ІВАНЧУК,
м. Самбір

Найстарший демократ нашого краю, просвітянин, активний громадський діяч Іван Павлович Бучківський, якому незабаром 96 років, вчителюючи у селі Градівка, 1964 р. поставив там пам'ятник Шевченкові. Коли мешканці села Купновичі, а Іван Павлович — тамтешній родака, дізналися про це, то вирішили, що ініціатор мав би пошанувати Шевченка і на своїй батьківщині. Не відмовився. Країни почали збір грошей, а пан Іван 1968 р. замовив бюст у знаного на той час архітектора Василя Одрехівського зі Львова. Але патріоти не врахували, що у Самборі тоді сидів міськом партії та КДБ, яким дуже не подобався український подих у маленькому селі. Івана Бучківського кликали у “високі” кабінети, лякали звільненням з роботи тощо... Однак сили відстояти свої наміри не було, і витесаний з каменю Кобзар на довгі роки опинився десь на задвірках — то у школі його зберігали, то у колгоспній конторі...

І ось настав 1989 рік... Для молодих скажемо: це був час, коли комуністична партія починала кволіти, а демократи піднімали голову. Хоча страх перед системою ще був і за будь-яке вільнодумство можна було “загриміти”, щонайменше — з роботи. Але мужність взяла гору. Багато долучився до встановлення пам'ятника й тодішній голова колгоспу села Григорій Якимів. Він був із тих авторитетів, супроти яких навіть тодішня влада боялася йти. А місце обрали історичне

— біля адмінбудинку сільської ради. То була ідея вїйти Володимира Самардака, і цим місцем нині дуже пишаються.

Зважаючи на таку буремну історію пам'ятника, сільчани вирішили, що цьогогоріч, на День Незалежності, треба відзначити 30-річчя повернення Кобзаря. Зібрався ледь не усе село. Було це не стільки свято встановленого монумента, скільки данина мужності тим людям, які не боялися системи. За підготовку святкувань взявся голова “Просвіти” Михайло Малашівський, Степан Чіх — керівник Народного дому, Степан та Марія Війтовичі, футбольний клуб “Енергія” на чолі з Андрієм Стефанишином, за допомогою спонсорів Івана Бучківського, Ігоря Терещенка, Богдана Малашівського, Володимира Вантуха, Івана Гошмана та інших.

А свято відбувалося врочисто. Після Богослужіння отець Володимир Матківський повів парафіян на початок села, де встановлений хрест на честь Незалежності та в пам'ять про загиблих. Помолившись, пішли до “іменинника” — погруддя Шевченкові. А уже там священник розповів про те, що наразі маємо Незалежність, але формально її ще треба наповнити живим змістом. Пан Бучківський розповів про історію встановлення погруддя, зі словами вітань звернувшись до земляків голова об'єднаної громади Марія Федак, депутат районної ради Ігор Терещенко, колишній вїйт Володимир Самардак. Вивершенням величного сільського свята став “Заповіт” Шевченка, який виконав церковний хор під орудою Ярослави Качмар.

Вечір пам'яті Зеновія Красівського

12 листопада 2019 р., о 18.30, у Києві на вул. Банковій, 2, в Національній спілці письменників України з нагоди 90-річчя від дня народження відбудеться вечір пам'яті Зеновія Красівського, поета-борця, багатолітнього політ'в'язня, останнього крайового провідника ОУН.

Участь візьмуть народна артистка України Галина Яблонська, голова НСПУ Михайло Сидоржевський, редактор газети “Шлях перемоги” Віктор Рог, голова ОУН(м) Богдан

Червак, поети Борис Гуменюк, Владлен Ковтун, Василь Ковтун і Валерій Мартишко, кобзар Тарас Силенко, автор і виконавець Василь Лютий, комендир ОДЧ “Карпатська Січ” Олег Куцин, голова фракції ВО “Свобода” в Київській Юрій Сиротюк, видавець Марко Мельник та інші творці української культури.

Вестиме вечір Роман Коваль.
Організатори: Історичний клуб “Холодний Яр”, ОУН, НСПУ

Знову подвійні стандарти?

Сергій БОРЩЕВСЬКИЙ,
письменник і дипломат

21 жовтня петиційний комітет Бундестагу розпочав розгляд питання про визнання Голодомору геноцидом українського народу. Не забарилася реакція МЗС Німеччини, яке рекомендувало парламенту відмовитися від такого визнання. І підстава знайшлася: за повідомленнями ЗМІ, німецькі дипломати придумали для відхилення петиції обґрунтування — мовляв, поняття геноцид не було визначено до 1951 року.

Дивна підстава, німецькі коле-

ги: адже 2016 року Бундестаг визнав геноцидом масове знищення вірменського населення в Османській імперії 1915 року, тобто набагато давніше за масове знищення українського населення в імперії советській 1932—1933 років. І тоді, 2016 року, та обставина, що поняття геноцид не було визначено до 1951 року, німецьке МЗС не бентежила.

Але така поведінка німецького МЗС дає підстави (принаймні мені) замислитися, чи може Україна розраховувати на безсторонність і довіряти Німеччині посередницьку роль у переговорах з Росією.

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

У 1930-х роках ХХ століття органи НКВС розстріляли у лісах російської Карелії понад 9 500 осіб 58 національностей, серед них понад 300 українців. Урочище Сандармох навіки стало страшним символом Великому терору. Цей кам'яний хрест — нагадування живим про розстріляних в урочищі жертв. Тут знайшли останній притулок Лесь Курбас, Микола Куліш, Микола Зеров, Марко Вороний та багато інших синів та доньок України. Сумуємо і пам'ятаємо...

П'ятий президент України
Петро Порошенко

У ці дні Україна поминає чергові трагічні роковини початку розстрілів української культурної, наукової та політичної еліти в карельському урочищі Сандармох — тих, кого називають “розстріляним Відродженням”. Менше ніж за тиждень органи Народного комісаріату внутрішніх справ (НКВС) знищили 10 тисяч людей. Ці масові розстріли приурочили до 20-річчя так званої “Жовтневої революції”. Тіла розстріляних скидали у ями. Загалом на цій території в 10 кв. км виявили понад дві сотні таких ям. У документах радянських спецслужб ця місцевість зазначена як “обычное место расстрелов”. Найбільше розстрілів випало на перші дні листопада. 3 листопада було розстріляно 134 особи, всі, як зазначалося у “розстрільних списках” — “українські буржуазні націоналісти”... Таким чином, лише за один день поліг майже весь цвіт української нації початку ХХ століття. Кожен із загиблих був не тільки визначним фахівцем у своїй царині, а й видатною особистістю, постаттю “ренесансних” масштабів. Серед них — фундатор нового українського театру Лесь Курбас; один із найталановитіших українських прозаїків Валер'ян Підмогильний; Микола Куліш — драматург, громадський і освітянський діяч, газетяр, редактор; Микола Зеров — лідер “неокласиків”, надзвичайно тонкий науковець, поет, перекладач західноєвропейської та античної літератури; Матвій Яворський — історик, політичний діяч,

Україна пам'ятає

академік ВУАН; Володимир Чехівський — український політик, громадський діяч, прем'єр-міністр УНР, один із засновників УАПС; українські політичні діячі періоду незалежної Української республіки, орієнтовані на незалежність України, такі як члени петлюрівського уряду А. В. Крушельницький (з сім'єю), А. Барбар, офіцери Української Галицької Армії та багато інших. Усі були молоді, переважно 36—50-літні. Їхні обірвані життя — не лише на кривавих руках садиста капітана Матвеева, безпосереднього виконавця розстрілів, а й на совісті тодішнього керівництва СРСР і Сталіна, адже саме він був одним із головних ініціаторів знищення України — України думачої, творчої, сильної. Йому потрібна була

слабка безвільна республіка з переламаним хребтом — німецький паралітик, цілком і повністю залежний від волі і примх “хазяїна”, адже саме за таких умов і може існувати тоталітаризм.

Перші репресії почалися ще у 20-х роках, але апогею, небаченого і нечуваного розмаху сягнули саме в 30-х роках. Україна підрадянська була майже знищена — ні еліти, ні селянства. Залишилися купка заляканої інтелігенції, котра напружено дослухалася до кожного нічного шурхоту, тримаючи на випадок арешту торбинку з сухарями, та покірне селянство, загнане Голодомором у колгоспи. Звісно, всі розстріляні були згодом реабілітовані, проте їхню відсутність, “вирваність” (спочатку фізичне знищення, а потім багаторіч-

не замовчування, заборону навіть згадки їхніх імен) з історичного контексту життя країни і народу, Україна відчуває й досі — це страшна і непоправна втрата.

Урочище Сандармох, як місце розстрілів, — одне із сумних символів Великого терору стало відоме після тривалих пошуків лише влітку 1997 року. Останки знайшли члени міжнародного товариства “Меморіал” — історики Веніамін Іофе та Юрій Дмитрієв, якого 2016 року, в кращих традиціях советських каральних органів, за анонімним доносом було заарештовано. І попри всю абсурдність звинувачень Дмитрієв і досі під арештом...

27 жовтня 1997, у 60-ті роковини злочину сталіністів, у Сандармоху вперше провели Дні пам'яті. У них брала участь невелика делегація з України, у складі якої Євген Сверстюк, Іван Драч, Лариса та Тетяна Крушельницькі. Тоді ж було встановлено дерев'яний український хрест. 2004 року Товариство української культури “Калина” коштом світового українства спорудило гранітний козацький хрест “Убієним синам України” (автори Микола Малишко та Назар Білик).

А Меморіальну дошку на Соловках українці встановили 2012 року під час “Соловецької Прощі”, яка тривала щорічно з 1997 року аж до 2014 року.

У неділю, 27 жовтня — у день трагічних роковин початку розстрілів української культурної, наукової та політичної еліти, — в столиці України біля Пам'ятного хреста всім українцям, репресованим тоталітарним режимом у 30—50-х роках ХХ століття (біля колишнього Жовтневого палацу, де відбувалися страти українців під час Великого терору 1937—38 рр.) пройшли поминальні заходи, присвячені 82-м роковинам розстрілу видатних діячів Українського Національного Відродження в лісах Сандармоху Карелії. Продовження поминальних заходів відбулося того ж дня біля пам'ятника геніальному режисеру Лесю Курбасу. Участь у заходах взяли активісти Міжнародного громадського об'єднання “Соловецьке Братство”, Української патріотичної альтернативи, Українського товариства політ'в'язнів, ВУТ “Просвіта” та інші.

«Стокгольмський синдром» як кінцева мета

Андрій
БОНДАРЧУК

Історичні корені синдрому

Світ, як відомо, зітканий з протилежностей. Ця закономірність зберігається і в моральному вимірі людської спільноти. Однак тут антиподи обмежуються двома поняттями: добро і зло. Концептуально вони зводяться до релігійного: Бог і диявол. Добро при незначній перевазі утримує світ, наше життя. Зло постійно і наполегливо намагається його зруйнувати, зайняти монополне місце в окремих регіонах, країнах, плекаючи значно масштабніші плани.

Зрозуміло, причиною порушення рівності між людьми, дарованої Всевишнім у дику сиву давнину, була боротьба за виживання. Успіх визначали сила, хитрість, кількісна перевага, засоби боротьби, безжальність. Однак людина як найнезахищеніша природними засобами нападу і оборони (ікла, кігті, отрута) істота, бачила: згряг слабших зі сміливим і кмітливим вожаком, добре організована, долає значно сильнішого, але самотнього. Це й стало мотивацією для гуртування племен. Вони швидко втямили, що сила дає змогу жити краще не за рахунок виснажливої праці, небезпечно полювання на звіра, а завдяки перемозі над такими ж, але слабшими. Це були зародки рабовласницьких держав, згодом імперій. Це і був початок “стокгольмського синдрому” з усіма наслідками статусу переможців, переможених, статусу рабовласника і раба. То вже не була боротьба за виживання, а за панування сильнішого і, хоч як парадоксально, вже після перемоги меншості над більшістю. Переможець, маючи владу і каральний апарат, всіма засобами ламає психологію більшості, аби сформувати у неї стан покірності й тим увіковічити діючу владу насильства. Це було складним завданням, бо не всіх людей ламає страх і тортури. Тож більшість вибухала кривавими протестними акціями. Іноді вони були навіть переможними, особливо коли повставали колишні держави, теж рабовласницькі за своїм змістом. Адже від часу виникнення людства такий державницький устрій (а звідси й морально-психологічний стан) був закономірним. Та переможці, навіть знов здобувши державу, повертались у ... рабство, але до власних рабовласників. Адже ні раби, ні їхні лідери не знали іншої структури і якості управління, не знали, що робити зі свободою. Зрозуміло, протестні вибухи невдоволених рабством, кріпацтвом, панщиною, національним, релігійним насильством придушували з нечуваною жорстокістю. Та все ж ці події не минали для суспільства безслідно, бо розхитували споруду насильства, були паростками демократії, цивілізації. Зрештою, навіть окремі владоможці почали розуміти: така система гальмує розвиток держави, обмежує можливості до збагачення.

Хрестоматійною ілюстрацією цієї ситуації може бути такий приклад.

На о. Барбадос тисячами рабів правив жорстокий плантатор Гленель. І ось королева Англії Вікторія видає указ про скасування рабства. Законслухняний рабовласник оголошує документ і відпускає рабів. Свобода! Ейфорія! Минуло небагато часу. У щасливців закінчились істотні презенти, якими обдарував їх плантатор, і вільні люди прийшли до нього проситися у ... рабство. Гленель відмовив, адже це порушення указу. Тоді вчорашні раби вбили його, сім'ю, спалили маєток.

Цілком алогічна, дикунська реакція вже вільних людей. Однак це була логіка раба. Він звик до свого стану: шодень є миска баланди, нари, щоб переспати, дах над головою, не треба думати, як прожити завтрашній день. Приниження, насильство, навіть кара для нього — звичні. А от що робити зі свободою — він не знав.

Ситуативно і подією це нагадує колишній СРСР. Не знав, що робити зі свободою, і багатовічний російський раб, на якого неочікувано впала свобода 1991 року. Можливо, він би вчинив із своїм “Гленелем” так само, як і раби Барбадосу. Та сталося не так, бо був з ним односторонцем. Тим більш, що керувати рабами, бути над ними правителем і бути рабом, — речі діаметральні. І у “Барбадосу” з'явилось “друге дихання”.

Однак дуже принциповою є відмінність і між двома “Гленелями”, і між їхніми рабами. Жорстокість щодо реального Гленеля вільні люди виявили за те, що він позбавив їх рабства. “Гленель” московських рабів скерував їхню ненависть проти тих, хто заважає їм бути його рабом, а рабів нагородив правом відчувати себе повелителем тих, які давно забули, що таке рабство і його наслідки, живуть у вільному, цивілізованому світі. Бо це ворог сучасного “Гленеля” і його рабів. Обоє тяжко хворі на імперську хворобу, шовінізм, обидва носії рабства хочуть бачити себе повелителями інших народів, звести їх до стану “стокгольмського синдрому”.

Широкому читацькому загалу цей термін маловідомий. Його ввів ужиток лише на початку минулого століття криміналіст Нільс Бейрут, аналізуючи ситуацію із захопленням заручників у Стокгольмі. В його основу лягла концепція Анни Фрейд під назвою “Ідентифікація з агресором”: “Спочатку від дій агресора жертва відчуває сильне емоційне потрясіння, страх, неприязнь, апатію, а з часом... проймається симпатією до кривдника, виправдовує його дії, допомагає йому... Проявляється у 27 відсотках жертв...” Щодо відсоткового виміру, то автор цієї статті вважає його дуже заниженим, що було видно зі стану суспільства більшовицької, а нині — путінської Московії.

Автори терміна і концепції виходили з поведінки невеликої кількості підневільних заручників у руках кількох бандитів. Однак це, як підтверджує історія, характерно і для великих мас людей. Вікіпедія визначає цей синдром як “психологічний несвідомий захисний стан, що характеризується прив'язаністю жертви до кривдника...”, яка є наслідком насильства, катувань, загрози смерті. В результаті жертви починають співчувати своїм мучителям, виправдовують їхні дії, навіть ототожнюють себе з ними, переймають їхні ідеї, у бажанні вислужитись іноді перевершують своїх кривдників. На теренах СРСР цей термін першим ввів ужиток російський вчений Пітірім Сорокін для пояснення поведінки жертв

голодомору 1921—1923 років. Вона абсолютно тотожна з поведінкою жертв наступних голодоморних війн влади проти народу, жертв репресій, інших злочинів. Його масовість особливо була помітна у 1932—1933, 1946—1947 роках. Адже катування голодом, усвідомлення неминучої смерті, а особливо своїх дітей, є чи не найтяжчою формою тортур. “Стокгольмський синдром”, отже, — антипод понять: воля, свобода, особисте “я”.

Гарячі та голодоморні війни, репресії як засіб зміни психології мас

Вживаючи слово “голодомор” (автор вважає, що його точніше і правильніше називати “голодоморна війна”), ми одразу сприймаємо його зміст як брак чи гостру нестачу органічної їжі, уявляємо її наслідки для здоров'я, фізичний стан жертви. Однак людина — не лише тіло, а й дух, який ним керує, і лише єдність їх — це людина з її вчинками, поведінкою. До стану свідомості цифрової аналітики не застосуєш, зорво не оціниш. Брак фізичної їжі призводить до біологічної, фізичної смерті, а в тих, хто вижив, — до кардинальної зміни психології, нерідко опускає людину до тваринного чи й нижчого стану (канібалізм, трупоїдство). Немоżliво уявити глибину руйнації свідомості матері, яка вбиває свою дитину, аби вижити самій чи решті дітей. Таких випадків було немало.

Страх померти голодною смертю був таким сильним і глибоким, що залишав слід у генах людини, якій пощастило вижити, навіть у наступних поколіннях. Тому жертви мовчали про злочин, інші — вірно служили своїм мучителям, а то й допомагали їм. У СРСР довго діяла “змова мовчання” про страшні 1932—1933 роки. Навіть з плином часу, після проголошення незалежності, автор зустрічав людей, які навідріз відмовлялися від свідчень про цю трагедію, особисто добре знав авторитетного в партійних колах секретаря парткому передового колгоспу та полковника КДБ. Обоє з Полтавщини. Обом пощастило вижити у страшному голодоморному пеклі тридцятих, в обох у ньому згоріли батьки, сестри, брати. Однак обидва вірно служили їхнім убивцям. Виправдовувати їх чи засуджувати? Звичайно, вони могли жити як і мільйони рядових. Це теж форма самозахисту. Та вони обрали інше. Бо тому, хто не гавкає, господар кістки не кидає. Мати її чи ні — це вже справа особиста. “Той, хто вижив після терору, буде покірний. Такий терор був замаскований під хлібозаготівлі”, — стверджує авторитетний історик, дослідник голодоморних війн, професор Станіслав Кульчицький. А таких були мільйони. Той же вчений зауважує, що й потужне повстання Н. Махна зазнало поразки, бо перед загрозою голоду активність його учасників зійшла майже на нуль. Окрилені успіхом, більшовики після першої голодоморної війни влаштували другу, з небувалою кількістю жертв, потім третю, вже повоєнну.

Війна влади: вороги і односторонці

Дивно, але механізмом голодоморних війн більшовиків дуже нагадує ситуацію, описану в “Старому Завіті”. Такий собі Йосип (!), наближений до фараона (Ленін), опинився в потрібний час і в потрібному місці. Чоловік “розумний і мудрий” у результаті своїх дій став фактичним повелителем Єгипту. Він брав у селян 20 відсотків урожаю як податі (“Весь хліб державі!”) І ось прийшов го-

лод. Йосип став “рятувати” народ... його ж хлібом, з величезною вигодою. Люди зі сльозами на очах дякували своєму “рятівникові”. Але тепер вони стали повністю залежними від нього. Мабуть, це перший опис “стокгольмського синдрому”, що має вигляд благодійництва.

Три тілесних голодомори за 25 років (прецедент у світовій історії!), звичайно ж, не були наслідком випадковості чи стихії. Це складові давнього маніакального плану нищення України як національної держави з боку ординської імперії — спочатку царської, потім більшовицької, а нині — путінської. Для неї демократичний цивілізований світ, а тим більш наш рух у цьому напрямку, є страшною загрозою. Тож гарячі голодоморні війни проти нас, інші злочини відбувалися з певною синхронністю. (Автор вважає, що й найстрашніша техногенна чорнобильська катастрофа була ланкою цього жахливого ланцюга).

Найбільш результативними були гарячі й голодоморні війни. На перший погляд вони ведуться на знищення великої кількості людей на землі, за скарби. Так, ці мотиви присутні. Однак ворога майже у всіх випадках цікавить територія з населенням, а не пуста, навіть з розвинutoю інфраструктурою. Орда, наприклад, маючи величезну територію, безкінечно воювала. Але не йшла на неосвоєні простори Сибіру, на Північ, йшла на Захід, до Європи, хоч і зустрічала запеклий опір. Росія, достойний спадкоємець Орди, копіює її стратегію навіть у XXI столітті. Маючи атомну зброю, вона не погрожує ще страшнішою — вакуумною бомбою, що вбиває все живе, не руйнуючи матеріального. Потрібні люди. Однак не такі, як були. Хай вони називаються українцями, мають державу (звичайно, маріонеткову), однак без своєї ментальності, історії, національної гідності, мови, Церкви, бажання аналітично мислити і висловлювати думки, не співзвучні з думкою переможця. Так, частина населення перестане існувати. Зате усіліла буде в стані “стокгольмського синдрому”, “свіжою кров'ю” для оздоровлення враженого алкоголем суспільства. Великий гуманіст, філософ академік Мирослав Попович, спираючись на невідомі мені джерела, зазначив, що в Кремлі наперед планували кількість убитих голодом. Це абсолютно схоже на правду, оскільки в часи Великого терору на місця доводились офіційні рознарядки про кількість “ворогів народу”, які підлягають розстрілу чи етапуванню в табори ГУЛАГу, чи на поселення.

Голодоморні війни проти свого народу виникали якраз в ситуаціях, коли не було жодних причин для гарячих, або ж репресивні заходи не приносили швидкої перемоги. Вони були зручними для режиму — безкровні, економічно дешеві, кримінально безкарними, хоча входять до категорії тяжких злочинів. Такими були всі три голодоморні війни. Автор вважає, що готувалася і четверта (або друга повоєнна), вже для Західної України, яка щойно, у 1946—1947 роках, щиро рятувала голодуючих з Великої України. Це масове милосердя (Західна Україна, за підрахунками автора, надала допомогу не менш як шести мільйонам голодуючих, її не торкнулись усі три голодомори) на корені спростовує фальш російських дослідників про природні причини всенародної біди. Адже по обидва боки прикордонної смуги (якихось 80—100 метрів), що розділяла дві держави, була однакова погода.

ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ: ВІД ВИТОКІВ ДО СУЧАСНОСТІ

Автор добре пам'ятає ту пору, коли у кожен сільський двір щодень навідували голодуючі. З ними місцеві ділились хто чим міг, хоч і самі жили бідно. Часто приходили, коли господиня насипала в цебрик варені нечищені малі бульби, щоб пом'яти свиням, жадібно дивились на ці “ласощі”, випрошували кілька картоплин або накидалися і жадібно їли... Та з 1948 року і для західняків активно почали впроваджувати механізм вбивства голодом, аналогічний тому, який призвів до трьох голодоморних війн на Великій Україні. Після ліквідації заможних селянських господарств, яких етапували в Сибір, репресій, колективізації з пограбуванням середняків і бідніших, невідомих податків, хлібозаготівель, почав відчуватися гострий дефіцит хліба. Особливо в регіонах, де сили УПА були слабкі й пригнічені. Типовим голодомором цю ситуацію не назвеш, тому у нас його називали “голодовка”. Рятувала селян надзвичайна працелюбність, винахідливість, природні чинники.

На ту пору автору вдалося вирватися з села для навчання в училищі м. Ковеля. Важкими були походеньки по хліб. Біля кожного хлібного магазину було чорно від людей. У цій “гранді” могли затріщати й ребра. Одного дня, “ошаслившись” буханцем у магазину, пішов шукати іншу торгову точку. В неймовірній тисняві поталанило знов. Зголоднілий, знесилений, ледь вибрався з натовпу і на подвір'ї впав непритомним. Прийшов до тям через якийсь час. Купленого буханця вже не було, а інший, на який я впав і прикрив тілом, зберігся. У вільну від занять суботу я поїхав додому, аби чимось розжитись. Дома нікого, хата на засуві. Відімкнув. На столі, на лаві, на миснику — ні скибки. Заглянув у піч. В кутку — невеличкий банячок. Витягаю. Ова! Ще теплий супчик, приправлений лободою! З апетитом спорожнив вміст. А тут і мати пригнала корову з паші. Рада зустрічі, але бідкається: синів з дороги нема що й дати.

— Та я, — кажу, — поїв шойно.
— А що ж ти їв? — щиро здивувалась.
— В печі супчик був. Смачний...
— Ой! — сплеснула руками. — Та то ж я поросятку зварила...

Отак і автор опинився в ролі голодуючих, скуштував свинячих “ласощів”.

Нині згадую цей випадок з гумором, бо відчув лише дотичну дію страшно-го механізму вбивства мільйонів людей найстрашнішим знаряддям смерті. Але й він позначився на здоров'ї. Здається, жодна імперія, держава за всю світову історію не знищила голодом стільки своїх громадян. А значна частина тих, кому пощастило вижити, опинилась у стані “стокгольмського синдрому”.

Чи мирні “мирні” народи?

Логічно було чекати, що з розпадом СРСР він теж зникне. Однак це була лише велика рана на тілі імперії, резекція деяких частин, які з усіх сил Москва намагається приживити і відновити колишню потугу і стан. Тихою сапою (Білорусь) чи гарячою, економічною, гібридною війною (Грузія, Придністров'я, Україна), бо ж голодоморною це зробити не в змозі. Чому ж таким живучим, здатним до відновлення, є найбільший уламок імперії, яку й тепер можна вважати такою або мініімперією? Без глибокого загального аналізу історії імперії від зародження до сучасного стану це зробити неможливо. Механізм її формування був хрестоматійним — підкорення слабших. Для Московської держави обставини для цього склалися сприятливо:

національні автохтони були малочисельними, розрізненими, більш відсталими, особливо в озброєнні, військовій організованості. Притаманною була особлива жорстокість до ворога, підступність як супутники успіху. Вони повною мірою авансували легку перемогу, бо вселяли страх перед загарбником, він ішов попереду перемоги.

Це було доти, доки більш організована, значно чисельніша, підступніша і жорстокіша сила в особі Золотої Орди не підкорила Московію, дійшла до західних кордонів Київської Русі. Та, за великим рахунком, її перемога і окупація принесли Московії більше добра, аніж шкоди, бо структувала її державний, військовий устрій, налагодила систему обліку матеріальних і фінансових ресурсів, прибутків, витрат тощо.

Згодом Орда розпалась, формально вмерла. Однак реінкарнаційно вона залишилась жити, живе й нині. Спочатку в іпостасі царської, потім більшовицької, а нині — путінської Росії. Вона всотала не лише досвід управління державою, а й ординський уклад вірності “хану”. Ключовим у ньому є принцип стадного існування тварин — сліпий послух вожакові. Цього не приховують і знані російські вчені. Видатний історик В. Соловйов писав: “Для нас, руських, преступно сомневаться в праве власти делать с нами все, что она захочет”. Зрозуміло, вона хоче вічної влади, вічно для цього тримати суспільство у стані “стокгольмського синдрому”, яке теж не уявляє, не усвідомлює і не хоче іншої форми існування: тип людей, які знаходять більше задоволення в рабстві, аніж у свободі. Класик російської літератури Олександр Пушкін зоставив нам його віршований портрет і суть:

*Паситесь, мирные народы,
Вас не разбудит чести клич,
К чему стадам дары свободы?
Их должно резать или стричь.
Наследство их из рода в род
Ярмо с зремущиками да бич...*

Чому так низько опустив свій народ видатний поет, можливо, помилково? Бо хіба не ці “мирні народи”, “стада” жорстоко, підступно, криво підкорили розрізнені автохтонні племена і народи від західних кордонів Московії до Камчатки? Хіба не вони, “бідолашні” і добровільно принижені, напоєні ненавистю, залишали після себе щедро політи кров'ю захисників румовища Новгород, Києва, Батурина, Кавказу, Грозного та багатьох інших регіонів, де люди прагнули жити вільно, мати свою державу? Хіба не нащадки того “стада”, озброєні до зубів сучасними військовими засобами, “по-братськи” напали на Україну, відшматували частину її землі, розпалили полум'я війни, розлили море страждань, загальмували поступ держави до демократичного цивілізованого світу? Хіба не ці ж садисти холоднокрівно добивають наших поранених бійців, піддають жахливим тортурам військовополонених, глумляться навіть над мертвими захисниками?

Ні, визнаний класик російської літератури не помилився в оцінці своїх співвітчизників, опускаючи їх до рівня тих представників тваринного світу, яких ріжуть і стрижуть. Однак він не захотів помічати дивовижної двоїстості психології “стада”, а вочевидь, і не міг цього зробити через імперську зашореність суспільства і себе як його представника. Віддаючи належне таланту визначного поета, його все ж треба віднести до тих російських інтелігентів, для яких демократія закінчується там, де постає українське

питання. Вочевидь, двоїстість природи сучасного московського “барбадоського раба”, про яку побіжно вже згадувалось вище, і є “загадкою російської душі”, про яку говорять і не можуть зрозуміти.

Справді, якийсь жахливий фантазмагоричний симбіоз: сплав “стокгольмського синдрому” суспільства у ставленні до “хана” та імперської величі, пиhi, нахабства, жорстокості “стада” до чужих. Як потенційних жертв, для яких воно буде колективним “ханом”. Це та ж ординська ментальність, вдосконалена більшовиками, а нині сучасним диктаторським путінським режимом і особистісними якостями його носія — “царя”.

Хоч би хто як демонізував його здібності, перемоги, він (хоч як парадоксально) гіпотетично і реально відновлює імперію як ... тимчасову, але не може цього розуміти. Звичайно, на шляху до мети він може принести людству багато бід, однак його задум — є в реальності адекватним будівництву “світлого майбутнього”. Путін назвав розпад СРСР найбільшою катастрофою ХХ віку. Як видно, він вважає її не закономірністю, а випадковістю. Але кожна випадковість є результатом закономірності. Закономірним був і крах більшовицької імперії. Будь-яка споруда (зокрема держава), зведена на хибному фундаменті, рано чи пізно розвалиться. Фундамент СРСР якраз і був таким, бо його архітектори зводили споруду не за принципами економіки, демократії, а за ідеологічними постулатами партійної програми, практичними засобами втілення якої були насильство, жорстокість у всіх відомих більшовицьких проявах. Система, як відомо, вміло декорувала свою диктатуру небажаними “успіхами” в побудові “світлого майбутнього”.

До пори до часу це вдавалось. Однак хоч як би афішувала вона свої досягнення, аксіомою є принцип: зростання економіки як основи могутності держави, добробуту народу і силові методи керівництва — речі несумісні. Згідно з запевненнями КППС, ми ще з 80-х років минулого століття повинні жити в райських умовах комунізму. Технологічно, економічно СРСР, як і нинішня Росія, — країни відстали. Джерелом наповнення бюджету є природні ресурси, що слугують передусім для зміцнення військової потуги як засобу оборони свого “Барбадосу” від ... свободи. Тут Росія має певні успіхи. Як і диктаторський режим Північної Кореї, населення якої реально голодує, зате має ядерну зброю, якою шантажує світ. Яскравий “Барбадос”.

Гамівна сорочка для буйних

Беззаперечним успіхом більшовицької імперії було формування нового типу людини — “будівника комунізму”, а в нашому вимірі — носія “стокгольмського синдрому”. Над цим працював величезний ідеологічний, силовий, каральний апарат, на що виділялись величезні кошти. “На ідеології не економлять!” — заявляв головний ідеолог М. Сулов. У імперії росли апетити на світове панування. Першою жертвою мала стати Європа. Все було готове. Однак її випередив західний хижак. З такою ж метою, лише з іншим окрасом ідеології. І коли б не його фатальна помилка стосовно ставлення до питання української держави, східний потерпів би поразку. Її ж зазнав при допомозі багатьох держав і народів західний. Вона протверезила німецький народ морально і матеріально. Над комуністичною ідеологією, яка не менш небезпечна, аніж фашистська,

міжнародного суду не було. Яка прикра помилка! Адже число жертв комуністичного режиму в кілька разів більше, аніж гітлерівського. Думаю, Путін дочекається свого “Нюрнбергу”. Лише після проголошення незалежності України в повітрі витав привид “Нюрнбергу-2”. Його нейтралізувала участь у перемозі над Гітлером (вона без допомоги США, Англії була б неможливою), фінансово-бізнесові інтереси Заходу до багатого на дешеві природні ресурси московського “Барбадосу”. А підстави для суду вагомі. “Нюрнберг” покарав не лише гітлерівських злочинців, а й німецький народ за його страшний помилку. Бо ж на хвилі ейфорії популізму Гітлера і його партії, з волі народу, і зійшов фюрер на найвищий трон. Гіркими наслідками для людства були наслідки “волі народу”.

На хвилі ейфорії прийшли до влади і більшовики, “фюрер” Ленін, його наступник Сталін. Однак за особисті злочини, злочини найближчого оточення ніхто не поніс покарання. Катів ще й возвеличували в пам'ятниках, назвах міст і вулиць, в піснях, творах. А жахлива помилка народу, її наслідки не одержали вирок міжнародного суду, як це сталося з Німеччиною. Може стовідсотково ствердити: якщо б нинішня Росія, як правонаступниця “імперії зла”, заплатила контрибуцію (як Німеччина Ізраїлю) за свої злочини — хоча б за ті, які вчинила проти України, а російський народ протверезів би, виликувався від імперської хвороби, не було б нинішньої війни. Навіть зараз не пізно державам, які найбільше постраждали від “імперії зла”, пред'явити рахунок за заподіяні збитки до міжнародного суду. Результат передбачити важко, але це хоч трохи вгамувало б шал нашого північного сусіда. Звичайно, в цьому списку не буде Білорусі, яка вже стала наймолодшим членом клубу країн “стокгольмського синдрому”.

Власне, він довгі роки і тримав внутрішню стабільність більшовицької імперії. А в міжнародних відносинах деякі випадки незадоволення її агресивними діями нейтралізувались нахабством, в іншому випадку задобрюванням окремих країн шедрістю “безкорисливої” допомоги на шкоду власному народу. Досить згадати хлібні “подарунки” “дружнім народам” під час голодоморів. Однак ще важливішим чинником була значна післявоєнна потуга — багатомільйонні збройні сили, атомна зброя, потужний апарат спецслужб з армією агентури, стукачів, ідеологічна машина. Згідно з результатами війни, частина держав потрапила під парасольку імперії. Утворився “соціалістичний табір” країн Європи і світу, “Варшавський договір”, як силовий обруч, що стягував страхом неоднорідні частини споруди.

Здається трохи дивним, але страх, який продукувала імперія, був притаманний і їй, як стимул для самозбереження. Небезпека повторити долю Орди, царської імперії, незважаючи на перемоги, тримала її в постійній напрузі. То ж закономірно, що воювати, вбивати, руйнувати, захоплювати чуже — її природна потреба, як потреба кожного хижака виживати за рахунок своєї жертви. Та й продукувати зло, щось руйнувати набагато легше, аніж робити добро, будувати. Зруйнувати будинок можна вмить, а звести? Але для імперії це засіб для збереження двоякості статусу-кво: як країни з “стокгольмським синдромом” для внутрішньої політики, а імперським — для зовнішньої.

Далі буде.

Василь САВЧУК,
член НСПУ та НСЖУ, м. Березани

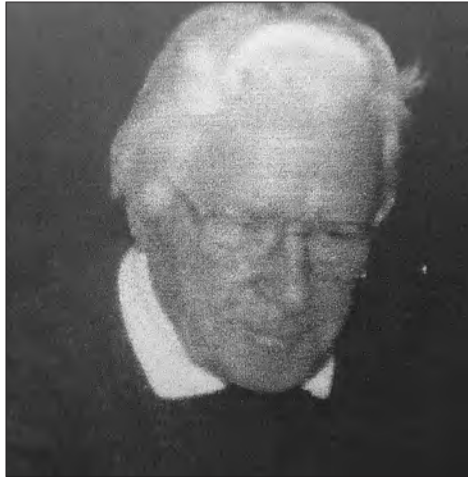
«Він озвучив «Енеїду» англійською...»

Грунтовна літературознавча стаття-розвідка "Автора української «Енеїди» — 250" з підзаголовком «Енеїда» І. Котляревського і її художні переклади іноземними мовами" пера професора Михайла Кузьмича Наєнка, оприлюднена часописом "Слово Просвіти" у числах 32 і 33 цьогогорічного серпня, є своєрідною просвітницькою лекцією для широкої аудиторії не лише українців — шанувальників рідної літератури, а й для цінителів поетичного Слова у всьому світі. Мабуть, кожен читач цієї фундаментальної праці віддасть належну шану її автору, як, безумовно, й усім перекладачам іскрометної трагедійної поеми геніального Українця — основоположника нової української літератури.

Серед названих імен перекладачів української «Енеїди», що «заговорила» вже більш як десятьма мовами, у статті М. Наєнка прочитуємо й ім'я Богдана Мельника, який 2004 року видав цей твір для англійського світу. Цей переклад розміщено, з волі Б. Мельника, на сторінках його видання рядком до рядка, строфою до строфи поруч з оригіналом. Таке розташування, безумовно, полегшує читання й розуміння твору двома мовами і, одночасно, сприяє поцінуванню рівня досконалості перекладу літературознавцями. Щодо цього у добродія Михайла Наєнка прозвучала схвальна — на жаль, коротка — але містка фраза: "...українець Богдан Мельник — теж поет за покликанням і тому його англійський переклад «Енеїди» не викликає особливих нарікань". ("Слово Просвіти", ч. 33, с. 13)

Читачі — шанувальники «Енеїди», дізналися про її переклад Б. Мельником з номера 2 (12) за 2006 р. альманаху "Весела Січ" — сміхопису Міжнародної асоціації українських гумористів і сатириків, що виходив з-під рук і благословення засновника і головного редактора — незабутнього письменника Петра Ребра, який з номера в номер вів рубрику "Енеїда": далі буде, і знайомив читачів з новими творами авторів-«енеїдників» тощо.

Надісланий Петру Павловичу примірник цього видання викликав справжнє захоплення, і в статті-відгуку "І. Котляревський заговорив англійською" він щиро відзначив: "Що й казати, це неординарна подія, сенсація планетарного масштабу: побачила світ «Енеїда» у перекладі мовою Шекспіра! Зауважимо: вперше!... Знаменно, що цю нелегку творчу працю здійснив канадець українського походження Бог-

дан Мельник, який мешкає в Торонто... — уродженець Зборівського району (звідки, до речі, і Є. Дудар)... В його активі — англійські "Лис Микита" і "Мойсей" Івана Франка, якого перекладач називає "божищем"... (Альманах "Весела Січ" № 2 (12), 2006 р., м. Запоріжжя). Тут же св. п. Петро Ребро наводить і високу мрію пана Богдана: "Якщо заповнимо бібліотеки світу перекладами наших літературних творів, то лише тоді станемо членами культурного світу, а без того ніхто нас шанувати не буде, тим більше, що наш одвічний ворог про те дуже старасться".

Це — як своєрідне кредо Б. Мельника, яким він керувався до останку днів.

То ж пора про нього — першого і поки що єдиного перекладача «Енеїди» англійською — повісти бодай трохи ширше з опертям на його ж біографічний твір (в машинописному варіанті) "Проти течії".

Богдан Осипович Мельник народився 28 січня 1914 року в селі Велика Плавуча Березанського (нині Козівського) району на Тернопільщині у хліборобській родині середньої заможності. (Приблизно в той час українські посли у Віденському парламенті, згуртовані послом від Березанщини Тимотеєм Старухом, ставили перед царем і урядом вимогу будь-що відвернути загрозу 1-ї Світової війни, розпаленої імперською Росією).

Нагадаємо про це тому, що наступні тяжкі події відбулися на долі юнака Б. Мельника, як і на мільйонах інших, через неповні тридцять літ. У 1939 р. з фахом учителя Богдан опинився на території Польщі під німецькою окупацією, а батьків й сестру було вивезено (з тавром куркулів)

у 1941 р. в Сибір більшовиками, ще кількама літами пізніше брат Мирослав поліг як воїн УПА від куль енкаведистів. Терниста дорога скитальця Богдана Мельника пролягла у повенній Німеччині через табори ДіПі, де все ж він закінчив трирічну школу англійської мови, якою оволодів досконало, і став перекладачем. Далі — перевезений в Англію, згодом переїхав у Канаду, де працював на різних роботах; пережив і матеріальні труднощі, і сімейні драми. Та метою життя поставив служіння рідному народові і тому вільний час віддавав нелегкій праці над перекладами творів українських класиків, насамперед І. Франка. На жаль, ця праця не була замовленням якоїсь організації, журналу чи видавництва, отже, цілком безоплатна і пов'язана виключно з власними чималими труднощами й фінансовими витратами — від машинопису й до видавництва.

То ж маємо взірць самовідданої жертовної праці в ім'я Ідеї, для України.

І назвемо результати цього подвижництва. Про них найбільш обширно сказав тодішній голова канадського видавничого комітету "Березанська земля" сл. п. Лев Бабій, теж "козівчанин" із села Криве, у статті до 2 тому однойменного видання, що побачило світ 1998 року в Торонто. (Перший том "Березанської землі" за редакцією голови комітету Володимира Бемка вийшов у Нью-Йорку в 1970 р.) Отож, у перекладацькому доробку Богдана на той час вже були "Переклади творів Івана Франка англійською мовою — "Лис Микита" (віршем і прозою), "Мойсей", "Панські жарти", "Біблійне сотворення світу у світлі науки", "Перехресні стежки", "Основи суспільності", "Страшний суд"; німецькою — "Лис Микита" (прозою), "Слово про Ігорів похід" (за Наталею Забілою — віршем), "Чарівна хустина" (віршована казка)". Крім того, названо й твори в перекладі українською з англійської і німецької мов.

Треба сказати, що поему-казку "Лис Микита" сл. п. Б. Мельник видав у м. Торонто 2000 року окремою книгою, з паралельним поміщенням текстів оригіналу й англійською мовою, і власним коштом переслав для бібліотек вузів України кілька сотень примірників. Не забув шановний крайнин-перекладач і про мене — надіслав примірник "Лиса Микита" з автографом, який тут подаю. Надзвичайно цінний дарунок для всієї родини!

Такий же неоціненний дарунок для українського студентства зробив добродій Б. Мельник у 2004 році — кількості примірників двомовної "Енеїди" І. Котляревського. До передачі названого видання у вузівські бібліотеки міст в Україні з усією відповідальністю долучилися тоді працівники Березанського музею Книги з її директором Лілією Василівною Зінчук. Отримувачі видання інформували про це березанський музей і самого перекладача-дарувальника. Напевно, такі повідомлення-подяки привносили світлі хвилини у згасаючі дні понад дев'яностолітнього нашого крайнина-перекладача.

Мушу визнати, що моє листування з цією цілеспрямованою Людиною було нечастим, хоч він упродовж кількох літ редагував тексти нарисів до 2-го тому "Березанської землі", що готувалися значною мірою безпосередньо у Березанському та Козівському районах. Та після виходу названого видання в Торонто у 1998 р. пан Богдан попросив дещо відредувати його біографічний твір "Проти течії", що й було виконано автором цих рядків, але до видання справа не дійшла: життєві сили вже покидали Б. Мельника. То ж машинописні варіанти його творів: "Проти течії", переклад української книги Дж. Бронівскі "Похід людини вгору" (1976 р.) мною передано для Тернопільського обласного краєзнавчого музею (директор С. В. Костюк).

Що ж до найбільшого перекладацького подвигу сл. п. Богдана Мельника — англійською «Енеїди» Івана Котляревського, хочу ще навести схвильовані слова св.п. Петра Павловича Ребра в листі до мене: "Якби пан Мельник зробив лише підрядний переклад «Енеїди», то і за це заслуговував би на відзнаку пошани. А то ж маємо повноцінний віршований переклад! Це просто диво!"

Таких високих оцінок звершеного труду нашого трударя-драгомана, надіємось, прозвучить ще немало. Адже, як засвідчує стаття шановного професора Михайла Кузьмича Наєнка, натхненна праця трудівників перекладацького цеху не може забуватися навіть під верствами літ. І жителі села Велика Плавуча, Березанського і Козівського районів, і Тернопільля, і всієї України повинні знати й шанувати ім'я скромного, самовідданого перекладача Богдана Мельника, який старався радіти, святити й уболювати рідного краю явити всьому світу.

Спом'янімо ж його ширим серцем і добрим словом!

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

Поезія війни

Вечір творчості "Поезія війни" відбувся в переповненому слухачами залі Інформаційно-виставкового центру Музею Майдану (на другому поверсі відновленого Будинку профспілок). Душевний вечір у роздумах про сенси і смисли сучасного життя пережили усі, кого в Інфоцентр Музею Майдану заманили люди з передової, які натхненно читали свої вірші, сповнені вражень від війни з Московією, що триває на сході нашої країни. Одна річ — чути про неї від тих, хто на ній не був, а зовсім інша — від людей із війни. Проймають і вірші, і розповіді. Війна — час акумуляції сили народу. Вона породжує сплеск багатьох галузей, а не лише військової промисловості. У вирішальний час усі наснажені патріотизмом прошарки суспільства долучаються до всенародної справи, і важливу роль у цьому відіграє мистецтво. Оспівуючи будні й перемоги свого війська, митці працюють на сьогоднішній та на майбутнє — підтримують бойовий дух і пишуть історію. Українську культуру також у різні віки збагачувала боротьба. Свідчення цьому — багатий пласт козацьких пісень, а впродовж минулого століття — стрілецьких і повстанських. Покладені на музику, ті вірші з окопів не обмежуються громадянською тематикою. Часто це непересічні ліричні шедеври, романи тощо. Яку творчість уже

покликала до життя нинішня війна? Що забули на передовій поети? Творець у людині проявляється в різний час, особливо в екстремальних ситуаціях. Хтось із них воював, хтось лікував, хтось допомагав споряджати військових, а хтось — сповіщав і висвітлював події. А крім того, масиви власних переживань всіх їх надихнули на поезію.

Своєю непересічною творчістю поділилися з слухачами журналістка, волонтерка Олена Задорожна; психологиня, волонтерка, активістка, інструкторка домедичної допомоги Тетяна Ярошенко; учасник бойових дій на Сході України, співзасновник видавництва "Дім Хи-

мер" Влад Сорд; громадська діячка Зоряна Паламарчук...

Із спогадів Влада Сорда: "Леру Бурлакову знаю з добровольчого батальйону. Саме вона мене познайомила з Василем Сліпаком (МУТН / МІФ). А я її — з її майбутнім, але вже, на превеликий жаль, покійним, нареченим. Він загинув недалеко від нас — це я його привів на контракт. І от для нього, мого друга, залишився тільки вірш:

Ми з тобою разом запеклі.
Ми кувались в одному печлі.
В нас різнилися тільки снів.
І метал після довгих злив
так по-різному іржавів:
ти мав жити і так хотів,
я ж до смерті молився в ніч.
Замість серця у грудях піч.
Замість мудрості — голоси.
Ти кому що тепер даси?
З ким ти вип'єш чи скуриш блок?
Ось — сплетіння твоїх кишок.
Твої ноги поглинув ліс.
От навіщо туди полізі?
От навіщо хотів життя —

не жалівся, не біг, не сцяв,
йшов без паніки "по гриби"...
Я побив би тебе. Побив!
Надто тихо вночі тепер —
зорі сяють, а ти, друже, вмер.
Світить місяць, шепоче степ.
Я — скалічений, та окреп.
Я — підірваний. В голові.
Ти — підірваний та в землі.
І не викинуть з пісні слів!
Я вже згас, коли ти — горів.
Я вже вмер, коли ти вмирав;
ти божився, коли я крав;
я сміявся, коли ти бив,
наче бога в собі відкрив.
Грузять медики тіло й кров.
Йти далеко, та ти дійшов.

Р. С. Музей Майдану продовжує збирати літературу! Одним із підрозділів закладу є Бібліотека Музею Майдану — наступниця громадської ініціативи "Бібліотека Майдану". Майданівську книгозбірню, яка діяла у вигляді буккросингу, тепер поповнюють літературою про демократію, народний спротив, боротьбу за свободу окремих людей і цілих народів. У першу чергу це наукові й художні видання про українські та світові революції останніх десятиліть. Майже 200 назв книжок, присвячених Революції Гідності, і це найповніше зібрання книжок про Євромайдан. Музей дякує кожному, хто дарує тематичні видання, та всім, хто повідомляє про книжки, які ще не стали надбанням бібліотеки.

Фестиваль-конкурс «Буковина автентична» — бренд Чернівеччини

Світлана МАСЛОВСЬКА, заступник голови Чернівечкого ОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

Яскраве підтвердження цього — щонайкращі відгуки та враження глядачів від I регіонального фестивалю-конкурсу імені Євгенія Ярошинської “Буковина автентична”, який відбувся в районному Палаці культури м. Заставна, заснований обласною “Просвітою”. Учасниками стали 25 колективів та сольних виконавців з різних районів області, котрі своїм талантом та наполегливістю довели: давня пісня наших дідів-прадідів — не забута, прекрасна — і в первозданній, і в сучасній подачі.

Щойно відчинили двері Палацу культури і одразу ж повіяло нашою неповторністю: Заставнівські музики (Народний оркестр “Передзвін”, керівник В. Гаврилецький зустрічали й розважали гостей; вражали буковинські вишиванки бабусь, манекени у давніх строях Заставнівщини (готувала виставку Ольга Потоцька, директор БК с. Задубрівка), стародавні музичні інструменти: скрипка, цимбали, домбра, баян та речі побуту наших предків — музейні експонати приватного музею Манолія Федорюка з с. Вікно, книжкова виставка видань про історію української народної пісні (Заставнівська ЦБС, Леся Стасюк). Та не лише повіяло, а й смачно запахло автентичною їжею — голубцями, начинкою, якими всіх учасників пригощали волонтери “Заставнівської волонтерської сотні” (голова Марія М’якота) та відомою заставнівською юшкою, яку приготували за сприяння голови міста В. Радиша.

Фестивальний вогонь покликав усіх до зали, де ніби з глибини минулого століття з’являється маленька Євгенія, дорослішає, мудрішає разом із буковинцями, записує їхні пісні, просить співати і зберегти те, що є гордістю з давніх-давен... Театралізована інсценізація (Зразковий театр юного глядача “Мандрівник”, керівник Л. Гайдей) повернула нас у минуле, аби було чим пишатися нині й у майбутньому. Голови обласної “Просвіти” О. Савчук та районної — С. Масловська, підносять хліб-сіль воїнам-захисникам (голова ГО бійців АТО/ООС Л. Галай) на знак вдячності за мир на Буковин-

ській землі та можливість проводити такі заходи.

Понад 4 години глядацьку аудиторію вражав спів молодих і поважного віку учасників, їхній традиційний і модерний підхід до виконання давніх пісень. Журі фестивалю важко було обрати переможців, адже чи не кожен викремлювався високою професійною майстерністю та дотриманням вимог конкурсу, зокрема буковинської автентичності, виконання пісень, зібраних свого часу званою у нашому краї письменницею, перекладачкою, вчителькою, фольклористкою Євгенією Ярошинською, а також молодий вік учасників.

Молодіжний студентський ансамбль “Буковиночка” кафедри музики Чернівечкого національного університету імені Ю. Федьковича дивував багатоголоссям пісень про Буковину, Шевченка, Ярошинську. Зал на хвилину завмер, коли звучала “Молода тополя”, голоси ВІА “Яворова сопілочка” з маленького села Шипинці Кіцманського району нагадали всім про те, що в Україні й досі триває війна. П’ятеро хлопців і дівчат не втекли з рідного села, не поїхали довгий долар, а збираються в сільському клубі і співають... Глядачі фестивалю, затамувавши подих, слу-

хали їх, обдаровуючи гучними оплесками (1 місце у номінації “патриотична пісня”). Національним колоритом і теплом наповнюється зала, коли звучать твори, колись зібрані Є. Ярошинською, а нині мелодійно відтворені ансамблем “Наддністряночка” с. Брідок, де жила і працювала фольклористка. Колектив отримав 1 місце у другій номінації — “обрядово-побутова пісня” з колекції Є. Ярошинської. Пісня — то дзеркало народу, бо доля українська — горе з радістю поруч ідуть. Радість переплітається зі слізьми на очах у пісні теж. Не стримуємося, коли на сцені рідний театр пісні “Ружі” (Глибоцький район) виконує композицію “5 колосків”, пам’яті жертвам голодомору (2 місце в 1 но-

Саме брендом назвав чергову ініціативу Заставнівської “Просвіти” член журі імпрези, директор навчально-методичного центру культури Буковини Микола Шкрібляк. Адже відроджена буковинська давня народна пісня вирізняється з-поміж інших не лише особливою мелодією, глибиною змісту, а й неповторним колоритом. А ще загально визнаним є факт, що саме народна пісня спонукає нас до роздумів, пробуджує свідомість і є справжнім шедевром, порівняно з бездумною попсою, а надто — російськомовною. Отже, не на противагу вищепереліченому, а всупереч низькопробності пісеньок, які заповнили теле-і радіоефір, фестиваль давніх співанок відбувся і вдавня на славу!

мінації). Відкрити та ширшу душу буковинців відтворив колектив “Южинецькі молодички” (Кіцманський район) — 2 місце в 2 номінації. Актуально звучить давня веренчанська (село на Буковині) пісня, присвячена героям Першої світової війни, а написана ніби до подій нинішньої російсько-української: “На горі стоїть хатина” у виконанні народного фольклориста “Кумоньки” (3 місце в 1 номінації). Красу та велич карпатських гір і його головного опришка відтворив колектив “Рута” Путильського району (також 3 місце, але в 2 номінації).

Переможці здобули “золоті”, “срібні”, “бронзові” медалі з абрєвіатурою логотипу “Просвіта”, виготовлені відомим художником-заставнівчанином, який нині живе у Львові, Володимиром Турецьким. Грошові премії за перемогу у кожній з двох номінацій, відповідно три тисячі гривень за 1 місце, дві — за друге, тисячу — за третє — свого роду стимул для

відродження давньої української (буковинської) народної пісні. Деякі колективи отримали заохочувальні призи. Найгучніші оплески глядачі подарували дзвіноголосій Наталії Олару (с. Чуньків) та Вікторії Шибаловій (поєднувала спів із грою на дрибмі), Путильський район.

Аби глядач відчув багатогранність мистецтва буковинського краю, вокальні номери змінювали танцювальні. Красиво й граційно танцювала хореографічна студія “Пролісок” РПК, керівник О. Цимбалюк. А вітали учасників власними піснями члени журі — народний артист України Іван Дерда та лауреат багатьох конкурсів Любомир Равлюк.

Гостей зустрічали та розважали музики народного оркестру “Передзвін” (керівник В. Гаврилецький). Ведучі свята — Інна Маліцька та Сергій Статуєв наголошували, що давня українська пісня і майбутнє України — це ланки одного ланцюга. Рветься одна — губиться зв’язок часів і спадкоємність. Аби не втратити набутого нашими пращурами — цей пісенний форум.

Фінансування фестивалю — за рахунок проекту Чернівечкої ОДА, який обласна “Просвіта” виграла ще навесні цього року та стоматклініки М. Хомина. Гості-учасники заходу відзначали високий рівень імпрези, дякували за теплий прийом та були вражені комфортом Заставни і збереженням та доглянутим Палацом культури.

Журі одногласно ухвалило: Регіональний фестиваль “Буковина автентична” проводитиметься у районному Палаці культури м. Заставна щорічно у жовтні.

Тарас Шевченко: «Не вішатися ж і справді...»

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

“Не дасте мені Бога о смерті благи”

Справді, в історичній літературі та мемуаристиці тема можливого Шевченкового самогубства присутня. Найперший писав про це Шевченків біограф М. К. Чалий стосовно періоду його перебування у Вільно у 1829—1830 рр. і закоханості в польську дівчину Ядвігу (Дзюню) Гусиковську. На думку М. К. Чалого, тоді в душі бідного сироти й закоханого хлопця зішлись, з одного боку, його гірке минуле і неволя, а з другого — вільна воля панів-щасливців і незалежність від панської сваволі інших верств, до яких він не належав, але міг би належати за своїми здібностями — “ця думка страшенно мучила нещасливого юнака і вганяла його в похмурий настрій, близький до самогубства”¹. Втім, насправді любов до дівчини-польки, яка належала до іншого середовища, за визнанням самого поета, облагородила його душу, піднісши його у власних очах і вперше наштотнула на думку про те, чому і нещасним кріпакам не бути такими ж гідними людьми, як інші верстви... Та й сам М. К. Чалий виснував: “Та наш Кобзар не загинув...”

Тож перейдемо до безпосереднього начальника заслання, рядового Тараса Шевченка — командира роти Є. М. Косарева, який твердив, що, бувало, в Новопетровському укріпленні Шевченко так сильно журився, що той “іноді побоювався, щоб він і рук на себе не наклав!.. Часто тоді я й умовляв і втішав його...” Втім, уже давно шевченкознавці відзначили, що у спогадах Є. М. Косарева “впадає в око намагання перебільшити й прикрасити свою роль у житті засланого поета”, виставляючи себе його другом. А Шевченкові згадки про Є. М. Косарева в Щоденнику пов’язані переважно з ненависною солдатською муштрою. Скажімо, поет записав у Щоденнику 7 липня 1857 р.: “...Капітан Косарев у всій ослячій величч... віддав наказ капральному сфрейтору зайнятися зі мною маршируванням і рушничними прийомами годинки чотири на день”.

Інша річ, науковий аналіз М. С. Грушевського, який свого часу коротко висноував: “Тільки гаряча любов його до України і надія побачити рідний край вдержали його при житті”. Вчений виходив, зокрема, з Шевченкового листа до М. М. Лазаревського від 20 грудня 1847 р. із Орської фортеці, в якому засланець одверто зафіксував безпросвітність свого життя, назвав і головну свою рятівну надію:

“Опріче того, що нема з ким щире слово промовити, опріче нудьги, що в серце впилася, мов люта гадина, опріче всіх лих, що душу катують, — Бог покарав мене ще й тілесним недугом, занедужав я спершу ревматизмом, тяжкий недуг... спіткала мене цинга люта, і я тепер мов Іов на гноїці, тільки мене ніхто не провідає. Так мені тепер тяжко, так тяжко, що якби не надія хоч коли-небудь побачити свою безталанну країну, то благав би Господа о смерті.”

Проект “Подобиці Шевченкового життя” здійснюється з усвідомленням поетових слів із автобіографічного “Листа Т. Гр. Шевченка до редактора “Народного читання” (лютий 1860 р.):

“Я наважуюся відкрити перед світом кілька печальних фактів мого існування... тим більше, що історія мого життя складає частину історії моєї батьківщини. Проте я не маю духу входити у всі її подробиці”.

Цього разу автор спростовує деякі твердження про те, що Шевченко нібито міг покінчити життя самогубством.

Так Дніпро крутоберегий
І надія, брате,
Не дають мені в неволі
О смерті благи”.

Практично в той самий час і про те саме написав Шевченко і в поезії “А. О. Козачковському”:

А іноді так буває,
Що й сльози не стане;
І благав би я о смерті...
Так ти, і Україна,
І Дніпро крутоберегий,
І надія, брате,
Не дасте мені Бога
О смерті благи.

На третьому році заслання Шевченко створив у першій редакції вірш “Лічу в неволі дні і ночі...” (січень—квітень 1850 р.), в якому поглиблено мотивацію нескореності в каторжному засланні:

Життя не хочеться на світі,
А сам мушиш жити.
Мушу, мушу, а для чого?
Щоб не губить душу?
Не варт вона того жалю,
Ось для чого мушу
Життя на світі, волочити
В неволі кайдани!
Може, ще я подивлюся
На мою Україну...
Може, ще я поділюся
Словами-сльозами
З дібровами зеленими!
З темними лугами!

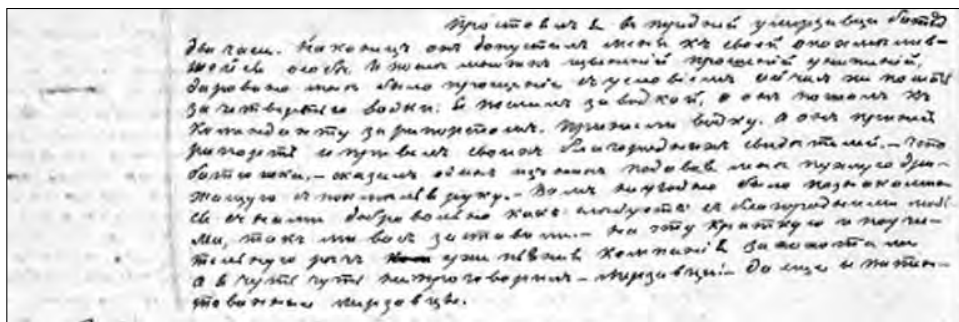
Тема подолання всіх незгод в умовах заборони писати та малювати і жертвового служіння Україні своїм Словом увінчує вірш:

Нехай як буде, так і буде,
Чи то плисти, чи то брести.
Хоч доведеться розп’ястись!
А я таки мережать буду
Тихенько білі листи.

Звичайно, що почуття безмежної любові до України, іманентні глибокій внутрішній природі Шевченка, сподівання на сприйняття в Україні його поетичного слова, жодним чином ніде й ніколи не мотивували його на позбавлення себе життя, навпаки, давали силу та вселяли впевненість у Божу допомогу в його протистоянні з царизмом. Поет сказав про це ще в “Давидових псалмах”, створених практично в один час із “Заповітом” (грудень 1845 р.):

А Бог мені помагає,
Мене заступає
І їм правдою Своєю
Вертає їх зляя.

А наприкінці заслання записав у Щоденнику 13 липня 1857 р. щодо перебування у Новопетровському укріпленні: “Сім тяжких років у цьому безвихідному ув’язненні мені не здавалися такими довгими і страшними, як ці останні дні випробування. Але все від Бога”.

Т. Шевченко. Запис у Щоденнику від 28 червня 1857 р.

“Я ще не дуже зостарівся, та знівечився...”

Особливо пронизливий сплеск відчаю творчої душі Шевченка зафіксовано в його листі з Оренбурга від 3 січня 1850 р. до О. М. Бодянского:

“Тяжко! Аж сльози капують, як згадаю, так тяжко! Мене з Києва загнали аж сюди, і за що? За вірші! і закартали писати їх, а що найгірше... рисувати! І тепер бачиш, як я отут пропадаю, живу в казармах меж солдатами — ні з ким слово промовити, і не маю чого прочитати — нудьга! нудьга така, що вона мене незабаром вжене в домовину! Не знаю, чи карався ще хто на сім світі так, як я тепер караюсь?”

В унісон із настроєм листа Шевченко надіслав другові вірша:

“А щоб не оставалося гулячого паперу,
то на тобі вірш з десяток своєї роботи:
Як маю я журитися,
Докучати людям.
Піду собі світ-за-очі —
Що буде, те й буде.
Найду долю, одружуся,
Не найду втоплюся,
А не продам себе людям,
В найми не наймуся...”

Між іншим, на початку ХХ століття М. С. Грушевський зазначав не лише те, що на заслання і поета “фізичні й духовні сили були підтяті...”, а й навіть стверджував — “талант його очевидно ослаб...” Очевидно, що тут передано сумніви самого Шевченка, який у листі до Я. Г. Кухаренка 22 квітня 1857 р. зізнавався:

“Сам не написав нічого, бо мені було за-казано писати. А тепер уже і Бог його свя-тий знає, чи й напишу що-небудь путне. Я ще не дуже зостарівся, та знівечився, друже мій єдиний. А може, дасть Господь милосер-дний, ще одпочину та на старість попробую писати прозу. О віршах уже нічого й думати”.

Проте вже два місяці потому, надіславши Я. Г. Кухаренку другу редакцію поеми “Москалева криниця”, що порівняно з першою редакцією, написаною в 1847 р. в Орській фортеці, фактично була новим твором автора і свідчила про незгасимий його талант. Шевченко з глибокою полегкістю записав у Щоденнику 20 червня 1857 р.: “Вірші виявилися майже однієї доброти з колишніми моїми віршами”.

Мав рацію М. С. Грушевський, висловивши своє бачення життєвого шляху Кобзаря та розуміння його значення для всього народу:

“Життя Шевченкове — се книга науки для нас, так само, як і книга його пісень. Образ пророка, замученого за Україну, встає перед нами не в віках віддаленім від нас окруженні, а в обставинах майже сучасних, не пережитих і досі, серед котрих іде і далі та ж боротьба за права горожанські і національні, що розбила життя

нашого найбільшого поета і многих, мно-гих інших. Книга науки...”

Справді, точно і вражає: книга поезії, як книга науки...

Так само:

“Історія великих душ дуже часто пере-мінюється в історію великих страждань, але й у всесвітній галереї мучеників люд-ськості нелегко знайти пару тяжкій долі нашого Кобзаря, такий одноцільний, від початку до кінця в одному тоні переведений образ страждань, який дає його життя”.

У цьому дещо романтичному, водночас і науковому контексті, звісно, не могло бути місця для просторікувань про нібито можливе самогубство поета.

“Простояв я в прихожій у мерзотника битих дві години”

Того дня — 27 червня 1857 р. — рядовий Тарас Шевченко, який уже сподівався на швидке вихідне від Ново-петровського укріплення після десятирічного заслання, зранку перебував у доброму настрої. І, як це частенько буває, коли людина сподівається на щось добре, засланець уявно будував приємні плани, пов’язані з очікуванням із волі паропла-вом, який мав би нарешті доставити довгождану документальну вістку про благо-датну свободу. Тарас Григорович уже збирався зайти в казарми, щоб пакувати свою мізерію, тобто вбоге майно, для далекої дороги до Петербурга, як до нього підбіг вистовий від коменданта укріплення, майора Іраклія Ускова, котрий уже чотири роки був його покровителем. “Чи не прийшов пароплав?” — запитав Шев-ченко у вистового. “Нікак нет!” — відпо-вів той. “Яка ж потреба в мені у комендан-та?” — запитав засланець у самого себе і додав ходи.

Тільки-но з’явився Шевченко до ко-менданта, той замість вітання мовчки по-дав йому якийсь папір. Тарас Григорович здригнувся, прийнявши цей таємничий папір як очевидного вісника волі. Прочи-тав і очам не повірив! То був рапорт на ім’я коменданта від підпоручика Кампінйоні про те, що рядовий Шевченко в нетверезо-му стані накинувся на нього з матірщиною. Що засвідчують і новоприбулі в ук-ріплення офіцери... Насправді, тверезий, як сльоза, рядовий Шевченко відмовився взяти участь у п’ятиці з тими офіцерами, яку нав’язливо пропонував “відчайдушний п’яниця” Кампінйоні...

Тарас Григорович остовпів, прочитавши цю несподівану мерзоту. “Порадьте, що мені робити з цією гадиною?” — звернув-ся він до коменданта, прийшовши до тя-ми. “Один спосіб, — відповів той, — про-сіть прощення, або будете арештовані. Ви маєте свідків, що були тверезі, а він має свідків, що ви його ляляли”. “Я присягнуся, що це неправда”, — сказав рядовий. “А він присягнеться, що правда. Він офіцер, а ви все ще солдат”.

Це слово, яке Шевченко вже намагався забути, витіснити з себе, боляче відгукну-лося в його душі. Робити нічого, довелося заховати гордість у кишеню, натягнути мундир і вирушити до Кампінйоні просити вибачень, прохань, приниженень даровано мені було прощення з умовою зараз же послати за четвертиною горілки. Я послав за горілкою, а він пішов до коменданта за рапортом. Принесли горілку. А він приніс рапорт і при-вів своїх благородних свідків”.

Один із них поблажливо подав Шев-ченкові пухку, тремтячу з похмілля руку, і

сказав: “Що, батечку, ви не захотіли познайомитися з нами добровільно, як належить з благородними людьми, так ми вас примусили”. На ці повчальні слова вже знову п’яна компанія зареготала, а поет ледь втримався, щоб не обізвати їх мерзотниками... Та ще й патентованими мерзотниками!

Який живий і виразний штрих до атмосфери, в якій минало Шевченкове заслання! “О мої щирі, мої вірні друзі! Якби ви знали, що зі мною роблять на розставанні десятилітні кати мої...” Скільки ще таких принизливих історій трапилося з поетом... За цих умов упродовж десяти років заслання можна було зламатися... Але з Шевченком цього не сталося!

Молодий Іван Драч у поемі “Смерть Шевченка” (1961), натхненний Кобзарем, описав сюрреалістичну картину-видіння, в якій у Росії його часів два людські ряди найперше “стоять, схилившись для удару”. Перший — це “покритки, замучені безрозумним горем”...

*А другий ряд — катовані солдати,
Забиті лозами, посаджені за грати.
А серед них і кістяки, мерці
Шпіцрутени тримають у руці...*

Якось Шевченко простогнав наодинці з собою: “Чи дочекаюся я тих блаженних днів, коли з пам’яті моєї випарується це моральне неподобство?” Втім, ішлося лише про пам’ять. Про свою чисту душу Тарас Григорович залишив унікальне зізнання-свідчення: “Все це несповідиме горе, всі роди приниження та наруги минули, як ніби не торкаючись мене. Найменшого сліду на залишили по собі... Мені здається, що я точно той же, який був і десять років тому. Жодна риса в моєму внутрішньому образі не змінилася”.

До речі, коли 12 квітня 1858 р. в сім’ї графа Ф. П. Толстого в Петербурзі вшанували Шевченка, який повернувся з заслання, його новий приятель, педагог М. Д. Старов сказав, як занотував у Щоденнику поет, “майже ліберальне слово”, проголосивши, що Тарас Григорович “своїми стражданнями підтримав те святе вірування, що справжню моральну природу людини не в силах придушити ніякі обставини!...” Стосовно прикири історій, подібних до випадку з підпоручиком Кампіньюні, то Шевченко по-філософськи занотував 29 червня 1857 р. у Щоденнику: “Не вішатися ж і справді через якогось п’яницю батька-командира...”

“Свою Україну любіть...”

Видатний шевченкознавець І. М. Дзюба справедливо відносить поняття смерті до “найінтенсивніших ідеотворчих” текстових одиниць Шевченкової творчості. Ще у 1840-х рр. у його поезіях зустрічаємо, за словами ще одного видатного вченого Ю. Я. Барабаша, “суто емоційні, неусвідомлені і зрештою скороминущі танатологічні реакції”: навіки приспати своє “некрите, розбите” серце — “закрий, серце, очі” (“Чого мені тужко, чого мені нудно”), навіть і “тім’я розбити” (“Заворожи мені, волхве...”). “Чи це не єдиний вихід із безвиході?” — запитує Ю. Я. Барабаш. І відповідає: “Насправді ж і тоді свою свідомість і своє серце Шевченко гоїв іншим — “ядом” правди й соціального гніву, виттям сові — національної самокритикою (“Сон” — “У всякого своя доля”, “Три літа”)... У вірші “Як умру, то поховайте” (“Заповіт”), мотив смерті виходить на інший, новий рівень духовного розвитку й історичного мислення”².

Щодо “Заповіту”, то в ньому найвиразніше виокремлюється внутрішня націленість Шевченка на кінцеву перемогу його народу: лише після неї він “полине до самого Бога...”. Це поетове безсмертя назавжди заперечило саму можливість його самогубства.

Менше ніж через півтора року Шевченко напише в казематі III відділу вірш, який згодом отримав назву “Косар” (19—

30 травня 1847 р.). За точними словами літературознавця Н. П. Чамати, “розпач, відчуття цілковитої незахищеності, загроза довічної розлуки з Україною та ймовірної недалекої смерті зумовили потребу висловити свої переживання узагальнено й з особливою сконцентрованою”.

*Понад полем іде,
Не покоси кладе,
Не покоси кладе — гори.
Стогне земля, стогне море,
Стогне та гуде!*

*Косаря уночі
Зострічають сичі.
Тне косар, не спочиває
Й ні на кого не вважає,
Хоч і не проси.*

*Не благай, не проси,
Не клепає коси.
Чи то пригород, чи город,
Мов бритвою, старий голить.
Усе, що даси.*

*Мужика, й шинкаря,
Й сироту-кобзаря.
Приспівує старий, косить,
Кладе горами покоси,
Не мина й царя.*

*І мене не мине,
На чужині зотне,
За реиоткою задавить,
Хреста ніхто не поставить.
І не пом’яне.*

У цьому вірші надзвичайної поетичної сили геніально втілено тему невідворотної, всеохопної смерті й уособлено найтяжчі переживання заарештованого поета. Проте в ньому відсутній навіть натяк на самогубство.

Це переконливо засвідчило каторжне заслання, наприкінці якого поет сформулював у Щоденнику 26 червня 1857 р. іронічну максиму про рятівну силу надії: “Надія... наша найніжніша, постійна, до гробової дошки незмінна нянька-коханка”. До речі, лише С. О. Єфремов звернув увагу на те, що цей Шевченків афоризм про надію, що голубить довірливу яву та заколисує недовірливий розум усіх — і всемогутнього царя, і світового мудреця, і бідного хлібороба, і поета-засланця нагадує своїм унікальним контрастом саме вірш “Косар”. Український геній, як ніхто, знав і живодайну силу надії, і неминучість смерті та Божого суду.

Важливо знати, що, переписуючи вірш у березні 1858 р. у помешканні М. С. Шепкіна в Москві, Шевченко поміняв його місцем у циклі “В казематі” з поезією “Чи ми ще зійдемося знову?..”: передостаннім записано вірш “Понад полем іде...”, а останнім — “Чи ми ще зійдемося знову?..” Тепер перед “Косарем” став вірш “В неволі тяжко, хоча й волі...”, що закінчувався так:

*Холоне серце, як згадаю,
Що не в Україні поховать,
Що не в Україні буду жись,
Людей і Господа любить.*

А весь цикл “В казематі” тепер і назавжди завершувався рядками духовного Послання Шевченка всім українцям — і мертвим, і живим, аж до ненароджених: *Свою Україну любіть,
Любіть її... Во время люте,
В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.*

Таке переставлення поезій — незабутній ментальний порух української душі Кобзаря в імперській Першопрестольній! Адже, поставивши вірш “Косар” про неминучість людської смерті, між цитованими золотими рядками, які є осердям його поезії, Шевченко ще раз сказав нам, де

насправді хотів жити, любити, творити й померти й заповів любити Україну так, як він її любив:

*Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що проклену святого Бога,
За неї душу поублю!*

Ці рядки написав поет того ж 1847 р., у віці Ісуса Христа, вже на засланні в Орській фортеці. Шевченко ніби хотів завершити формулювання головної максими свого життя, піднести її до найвищої, незнанної досі вершини духовного самозречення. Пам’ятаймо, що це написав поет, “чий глибоко християнські переконання не підлягають ані найменшому сумніву” (О. Т. Гончар), написала віруюча людина, для якої Бог уособлює правду, волю і славу на всім світі:

*Не нам на прю з Тобою стати!
Не нам діла Твої судить!*

Але, говорючи словами В. М. Чорновола, “любов до України сягала в Шевченка

вич поставив крапку й задумався. Затим додав: “Так і не зробили”. У цьому — весь незломлений і непокорений Шевченко-засланець. “Караюсь, мучуся... але не каюсь!...” — ці слова, написані в Орській фортеці на початку заслання в 1847 р., стали крилатим афоризмом, уособленням подвижницької життєвої позиції Шевченка, яку він займав до свого смертного часу.

Хоча відомо, що є нині “правдолюбів”, котрі, нічтоже сумняшешся, ставлять під сумнів поетову клятву. Мовляв, просив, траплялося, полегшення тяжкої долі у своїх катів. “Неправда: каявся, — зловтішається чоловічок з тієї породи, про яку давнє французьке прислів’я каже: “Для лакеїв немає великих людей”, — зазначає І. Ф. Дзюба. — Але поет сказав правду. Прочитайте його поезію: він ніде не зрадив себе. І покараний, він ще твердіше стояв на тому, за що дістав кару, ще гостріше картав несвободу, тиранію, кріпацтво, царів. Ці головні ідеї його творчості тільки глибошали. В цьому він не каявся. А що доведлося пожаліти за необачність, за не дуже гречні слова про імператрицю, — то хто наважиться кинути в нього камінь за це? Досі, за півтора століття, таких не було, бо люди не втрачали совісті”³.

Втім, нагадаю, до речі, що й наприкінці свого життя Шевченко відгукнувся на смерть цариці сатиричним віршем із незмінністю ментального імперативу:

*Хоча лежачого й не б’ють,
То і полежать не дають
Ледачому. Тебе ж, о суко!
І ми самі, і наші внуки,
І миром люди прокленуть!*

Це не схоже на покаєння. Аж ніяк! Але наголошую на іншому, а саме: навіть за найтяжчих обставин думка про самогубство у Тараса Григоровича не виникала. Такий характер! Не знаю, чи відома була Шевченкові максима давньогрецького філософа Діогена Синопського: “Для того, щоб жити, як належить, треба мати або розум, або петлю”. Та знаю, що його високий, ясний і чистий розум не дозволяв у найскрутніші часи жити з петлею під рукою.

У вересні 1857 р., перебуваючи у Нижньому Новгороді, Шевченко переживав із приводу затримки в дорозі до Петербурга й загрози повернення до Оренбурга: “...Мені б довелось тепер сидіти за ґратами й дождатися указу про відставку чи просто кинути в обійми красуні Волги. Останнє, здається, було б легше”.

Насправді, про “останнє” не могло бути й мови. Це все-таки написано для красивого слівця. Наодинці з собою...

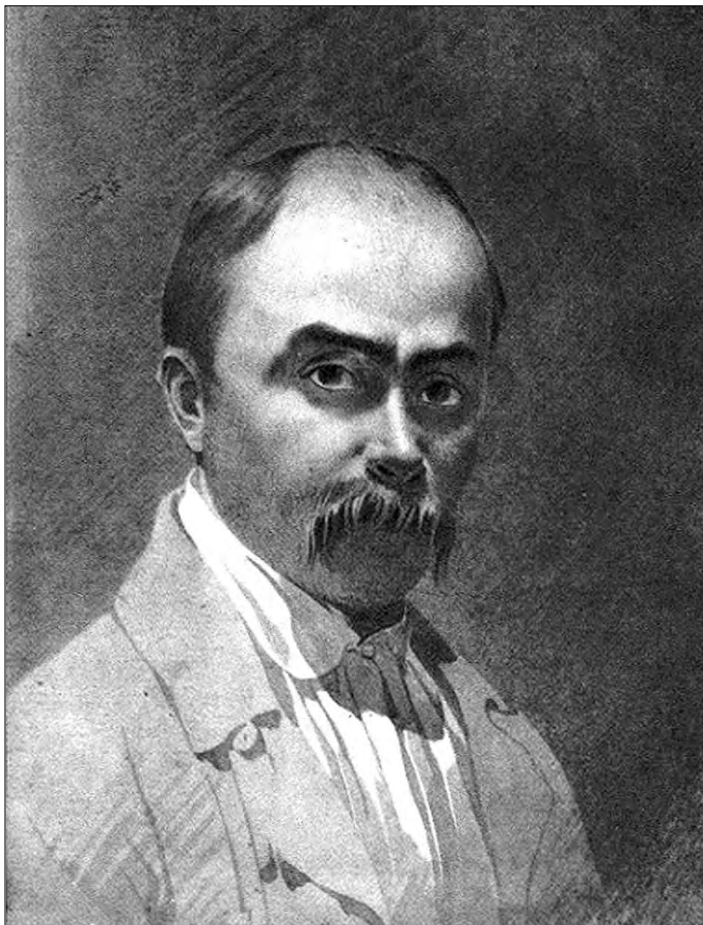
Здається, в такому тоні Шевченко писав ще лише раз у листі до Марка Вовчка з Петербурга 25 травня 1859 р.:

“Спасибі тобі, моя доню любая, моя єдина, що ти мене хоч у Дрездені загадала. Я ще й досі тут, не пускають додому. Печать не дають. Не знаю, що й робить. Чи не повіситись часом? Ні, не повішусь...”

У Ліни Костенко читаємо у вірші “Повернення Шевченка”:

*Не скаржився. Мовчав. Не плакав
ні від чого.*

Нічого, якось жив і якось не вмирав.

Т. Шевченко. Автопортрет. 1856—1857 рр.

таких верховіть, коли задля її кращої долі можна було ставати на прю із самим Богом...”

Така життєва позиція національного Пророка не передбачала самогубства.

“Караюсь, мучуся... але не каюсь!...”

У Шевченковій повісті “Варнак” головний герой, життя якого становило плетиво тяжких знегод, говорить ключові слова не лише для нього самого, а й для кожного з людей:

*“Каж ні печальна, каж ні тяжела наша
жизнь, но мы не вправе её прекратить. Пускай тот её от нас отнимет, кто даровал нам её”.*

Немає сумніву, що в цій мудрій християнській максимі сублимувалася життєва філософія самого Шевченка, який уже пережив більшу частину лихоліття на засланні (“Варнак” написав у Новопетровському укріпленні орієнтовно у 1853 р.). Ставши супроти Російської імперії ще в поемі “Сон” (1844), Шевченко поклав своє життя на неминучу боротьбу історичного масштабу, яка й стала головною умовою життя й назавжди залишилася головним випробуванням волі та мужності. Тому 30 травня 1847 р. “у незабутній день оголошення мені конфірмації я сказав собі, що з мене не зроблять солдата”. Записавши це зізнання в Щоденнику через десять років (19 червня 1857 р.), Тарас Григорович

¹ Чалий М. Життя і твори Тараса Шевченка (Звід матеріалів до його біографії). — К.: Веселка, 2011. С. 20.

² Шевченківська енциклопедія в 6 томах. Т. 6. — К., 2015. С. 197—198.

³ Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість. — К.: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2008. С. 413.

Феєрія танцю.

Галина СТЕПАНЧЕНКО

Яскравим і видовищним був звітний концерт випускників, учнів та студентів Київської муніципальної академії танцю імені Сержа Лифаря. Він відбувся на престижній сцені Національної опери України, що надавало акції подієвості та особливої урочистості. Глядачі впродовж двох відділень були занурені в стихію танцю. Вже з першого номера фрагмента з балету “Лифар-сюїта” захоплює висока майстерність солістів Діани Іванченко (студентки IV курсу, лауреата стипендії імені Юрія Станішевського) та Анни Латченкової (студентки II курсу). До речі, хореограф цього номера заслужений артист України Д. Клявін нещодавно став лауреатом премії імені А. Ф. Шекері у галузі хореографічного мистецтва. Його роботи по класичній хореографії завжди відзначено пошуківістю та поєднанням класичного й сучасного балетного мистецтва. Хочеться згадати його постановку минулого року “Два фавни” на музику К. Дебюссі.

У цьому ж концерті, як у калейдоскопі, чергувались номери з класичної, народно-сценічної та сучасної хореографії.

Прикметною рисою навчання студентів в Академії танцю є поєднання в номерах студентів різних спеціалізацій, що дозволяє молодим танцівникам бути більш оснащеними в суто технічних прийомах такого складного мистецтва, як сучасний балет.

Так у “Подоланні”, “Булби”, “Вірменському танці” (роботи Л. Мельніченка, В. Башкірової, В. Сабодаша) цікавинками було використання національних елементів, що надавало їм особливої привабливості.

Серед сольних номерів виділялась Варіація з балету Б. Асаф'єва “Полум'я Парижа” у вико-

нанні студента IV курсу спеціалізації “народна хореографія” володаря Гран-прі конкурсу трюкачів кубка Чапкіса “Віртуози танцю” — Владислава Бондара (викладач — заслужений артист України Вадим Сабодаш).

Прекрасний дует склався у виконанні фрагмента з “Класичного па де де” (викладач В. Солдатенко). З блиском виступили студенти IV курсу спеціалізації “класична хореографія” лауреати стипендії імені Юрія Станішевського Діана Іванченко та Дмитро Бородай.

Цікаво простежуються “східні мотиви” у цьому концерті: єгипетський танець “Ісіда”, китайський танець “Фей Сідай”, корейський танець “Сінджонму”. Викладач — Вадим Сабодаш у цих номерах виявляє універсальність танцівників спеціалізації “народна хореографія”.

Відомі зразки класичної музики “Мелодія” А. Дворжак, “Моцартіана” В.-А. Моцарта, фрагменти з балетів “Дон Кіхот” Л. Мінкуса, “Лебедине озеро” П. Чайковського інтерпретовано студентами Академії зі справжнім відчуттям та емоційним забарвленням кожного балетного руху. Пластика, технічна довершеність була присутня у сучасному номе-

рі “Пізнання” на музику Т. Альбіноні (робота викладача Наталії Хоменко). Цей вишуканий номер виконували студенти III курсу спеціалізації “класична хореографія”, соліст — Д. Бородай.

Окремо слід відзначити номери, які продовжували традицію Академії: звертання до традицій української народної танцювальної культури, зокрема традицій Павла Вірського. Насамперед це хореографічна картина “Червона каліна”, присвячена сторіччю злики українських земель. Багатство народних мелодій у музиці І. Івашенка (музична редакція Є. Досенка) отримує адекватне сценічне втілення (робота викладача Наталії Головки), виконавці володарі Гран-прі всеукраїнських хореографічних конкурсів студенти I—IV курсів спеціалізації “народна хореографія” (солісти: В. Бондар, Р. Семенов, О. Подольний).

У цьому звітному концерті, який пройшов вельми успішно, хоча відзначити плідну роботу ректора Академії Андрія Лягушенка та всього викладацького колективу. Своєю самовіданою працею вони виховують талановиту молодь, яка стає справжньою окрасою сучасного українського балету.

Слово і пісня До 60-річчя Олесь Дяка

Богдан ДЯЧИШИН,
м. Львів

*пийте із келиха
щастя
щоб і краплина
не впала
Олесь Дяк, “Політ
водоспаду”*

Життя, щастя, слово, пісня, як “мальва цілунку / розквітла” (Олесь Дяк, “Політ водоспаду”). Як довго праця і пісня снуються в парі щодення життя? Очевидно, споконвіку, бо ще в зачині було Слово, створене Отцем небесним. Не випадково 3000 років тому Еклезіяст записав, що людина народжена для праці і щоб радіти ділами своїми. Радість людина передає піснею — і це про Олесь Дяка: “в серці знову / затьохкала пташка — / розбудила до слова мене” (с. 121) — слово, що іде в парі з піснею.

“Натхнення жити” є тим мірилом життя, яке Отець наш небесний заклад в людському серці: “Усе Він прегарним зробив свого часу, і вічність поклав їм у серце, хоч не розуміє людина тих діл, що Бог учинив, від початку та аж до кінця... (Еклезіяста 3:11). Не розуміє... Тоді приходить час зупинитися і подумати про зроблене, пригадати миті життя, які зберігаються в нашій пам'яті. Писання і є ностальгією, жагою повернення до своїх витоків, близьких, рідних... Ми немовби вивіряємо своє “Я”, життя, осмислюємо дорогу, якою подумки повертаємося до батьківського дому, тягнемося до батьківських рук, їхньої підтримки й “додому в'ється / спогадів стежина (с. 123). Вже силовалими розуміємо, яке то щастя, коли хтось думає про нас, молиться за нас і поєднаний з нашим серцем невидимою духовною ниткою життя:

*так часто у дитинство
поринаю —
коли ще тато гладив
по щоці (с. 121).*

Син зберігає в пам'яті святий образ мами, матері-землі: “картоплю мама / в полі обгортає / навколо неї / світиться / земля” (с. 121). Родина, діти — теплом зігрите серце проростає любов'ю: “сини мої / мов квіти на городі — / пробудяться уранці / і цвітуть” (с. 121) — вони ж бо продовжувачі роду, які доглядатимуть його коріння.

Олесь Дяк відчуває глибинну сутність слова, живе словом. Його поезія живе в єдності слова і думки, працює на виховання читача. Він живе в світі природи, радіє від спілкування з нею, тож його слово здатне викликати в читача звукові і зорові уявлення переживань, допомагає наблизитися уявою до речей, яких не зауважуємо, не осмислюємо: “життя ніщо / тиша ця — одвічна / повз цвинтар я / в задумі / прошкував” (с. 122), бо ж “ідуть дощі / холодні й легковажні — / похмурих днів / звисають / рукави” (с. 124) і “останній день зими / згорів як свічка — / і сонцю радий / і за снігом жаль” (с. 125). Уява малює картину тиші вічного, світу щодення, миті проминального — “згорів як свічка”...

З роси та води Вам, дорогий поете. Хай життя “хитається”, як “дві гілки смерекові” здоров'ям і натхненням жити, творити поезію добра, любові, щоб слово “лягло промінням сонця... / засяло / аж видно / звідусіль” і плодоносило правдою на нелегкій ниві життя українськості: “Смакуймо ж часу перелітну мить, / Хай не порожньою од нас летить” (Андрій Содомора, “Carpe diem” — *лови день [лат.]*). Тож надіймо з “келиха щастя” й вина, бо “Де, мій хлопче, вино — / там таки й правда” (Алкей). Правда життя і щастя мислячої людини... Будьмо!

Анатолій БУТЕНКО,
голова оргкомітету фестивалю
“Українська пісня єднає нас”

На березі Азовському

У Маріуполі було сонячно й по-літньому тепло. Від Палацу культури “Український Дім”, повільно рухаючись проспектом Металургів, їхала автоколонна. Святово прикрашені автобуси прямували до пам'ятника Т. Г. Шевченкові. У них їхали учасники V Всеукраїнського фестивалю-конкурсу “Українська пісня єднає нас” з різних регіонів України: Полтавської, Сумської, Чернігівської, Львівської, Херсонської, Чернівецької, Одеської, Запорізької, Черкаської, Кіровоградської та Донецької областей.

Після покладання квітів до пам'ятника Т. Г. Шевченку вишикувались хоріві колективи, учасники яких вдягнуті в яскраве національне вбрання, вишите дивовижними різнобарвними візерунками, бісером — у променях яскравого сонця вони здавалися живим квітником.

Дійство розпочалося державним Гімном України у музичному виконанні духового оркестру Головного управління поліції Донецької області, його багатоголосо підхопили учасники пісенного форуму.

Завдо до цієї події оргкомітет фестивалю направив керівництву обласної й міської ради Маріуполя, а також управління освіти, вищих навчальних закладів, керівництву військових час-

тин запрошення взяти участь у проведенні патріотичного заходу і тим підтвердити: “Ми українці сходу і заходу — єдина родина!”.

З Господньою молитвою за Україну й усіх присутніх звернувся архієпископ Донецький і Маріупольський Сергій, разом з ним молились священники, їх підтримували учасники церковного хору церкви ім. Петра Могили.

Після молитви відразу, за традицією, у виконанні трьохсот учасників фестивалю над площею пролунав музичний твір — “Молитва за Україну” (відомий як духовний гімн України під назвою “Боже великий, єдиний, нам Україну храни”), написаний ще 1885 року Миколою Лисенком на слова Олександра Кониського.

Диригент зведеного хору — заслужений діяч культури, завідувач хорового відділення Маріупольського коледжу мистецтв Лариса Голубятнікова, головну партію гімну виконував зведений хор “Лоретто” Маріупольського коледжу мистецтв.

Легкий вітерець гойдав вимпели і прапори областей і районів, які тримали учасники фестивалю. За оголошеннями ведучих розпочалась пісенна естафета. Пісня за піснею над площею лунали музичні візитівки. Немов пісенний вінок спліталось дивовижне мереживо зі спогадів про

історію українського народу та його традиції.

А традиції в українців красиві, шляхетні. Наш народ має багату культуру — величезний скарб, надбаних багатьма поколіннями. З прадавніх часів до нас ідуть життєва мудрість та настанови щод способу життя. Вони закладені в українських звичаях, обрядах, фольклорі, адже в них — світовідчуття та світосприймання нашого народу. У них пояснюються та обгрунтовуються взаємини між людьми, цінність духовної культури окремої людини і народу загалом.

Як і рідна мова, народні пісні й звичаї об'єднують людей в один народ.

Коли ж скінчилась пісенна естафета, слухачами якої була група курсантів Донецького юридичного інституту МВС України, школярі школи № 16, місцеві люди літнього віку, частина хорових і вокальних колективів вирушила на відпочинок до пансіонату Маріупольського порту — на березі Азовського моря, в Мелекіно, а інша — з концертною програмою поїхали в ПДТУ і МДУ. Актіві зали обох університетів були заповнені вщерть і слухачі з великою вдячністю аплодували виконавцям за їхні чудові виступи. Це добре відомо не тільки в Україні, а й далеко за її межами народний

ансамбль “Лтава” (м. Полтава), керівник Наталя Іванова, народний хор “Горлиця” (м. Кропивницький), керівник Наталя Медведєва, народна капела бандуристів “Джерела” (м. Мелітополь), керівник Кривошея Зінаїда Іванівна, народний ансамбль “Оксамит” (м. Запоріжжя), керівник Лариса Купчинська.

Наступного дня в ПК “Український Дім” розпочалась конкурсна програма. Журі було нелегко, але, попри симпатії і переваги, воно дуже професійно підійшло до справи. Тож після закінчення змагання й визначення переможців хоріві й вокальні колективи та їхні керівники, які ще не охололи від спілкування з маріупольською публікою, попрямували в міський сад, аби ще раз виступити з вільною програмою перед шанувальниками української народної пісні, поспілкуватися з городянами. І знову зі сцени лунали пісні... Це тривало впродовж трьох годин, але, хоч як прикро, складалось враження, що учасники фестивалю таким чином знайомляться один з одним, оскільки глядачів було небагато. Більшість — молодь і дорослі — ходили алеями міського саду, не звертаючи особливої уваги на те, що відбувалось на сцені. Що це — брак мистецького смаку чи елементарна байдужість? Хоч би що це було, воно має турбувати керівництво області, Маріуполя й працівників департаменту культурно-громадського розвит-

ку. Адже тільки через свідоме і правдиве сприйняття історії і культури свого народу можливе духовне відродження нації.

За традицією, в ПК “Український Дім” у рамках святкової програми за участю студентів ПДТУ (організатор — директор студлуду Г. В. Ареф'єва) і членів народного клубу народної вишивки “Рушничок” (керівник — О. П. Фесенко) розпочалась демонстрація народних строїв (театр народного вбрання), а також виставка робіт юних художників Маріуполя і прилеглих районів Мангуша і Сартани, присвячених українській народній пісні (керівник — Т. В. Войцешек).

Гала-концерт відбувся за участю переможців та заслужених артистів України Віктора Кавуна і Тетяни Шершової. Подарунки, відзнаки, нагороди — все було у фінальній частині Фестивалю.

Безумовно, фестиваль, як кожне мистецьке дійство, не може відбутися без учасників і глядачів. І тут слід визнати, що без підтримки керівництва обласної та місцевої влади, а також без спонсорів-меценатів проводити такий захід надто складно, а то й неможливо. І важливо, щоб усі зрозуміли: відродження держави починається з нашого усвідомлення, хто ми є. Що ми, українці, — єдина нація. Сподіваємось, наступного року розуміння важливості такого заходу буде більшим у всіх, а допомога — вчасною і суттєвою.

Унікальний музей на Бориспільщині

Володимир ЛИТВИН,
член НСПУ
Фото автора

На Бориспільщині відбулася подія надзвичайної ваги, без перебільшення — подія епохальна. 29 жовтня 2019 року в Ревнівській школі відкрився унікальний

“Музей українського спротиву на Бориспільщині (1917—1991 роки). 100-річчю Української революції присвячується”. В основу експозиції покладено історичні дослідження члена Національної спілки краєзнавців України, кандидата педагогічних наук Валентини Стрілько-Тютюн. Над створенням музею працювали два роки. Не можна не назвати тих, хто приклав стільки сил, знань, умінь і терпіння. Це Оксана Бабич, Світлана Бідненко, Валентина Білошицька, Софія Розумна, Валентина Стрілько-Тютюн, Оксана Шевцова.

Право відкрити музей надали директору школи Валентині Білошицькій, президенту Міжнародного освітнього фонду імені Ярослава Мудрого Валентині Стрілько-Тютюн і вчителю історії Софії Розумній. Далі у сумну і водночас захопливу подорож “Сторінками музею” повели екскурсоводи — учні школи. Експозиція музею розмістилася в одному з коридорів

школи, на стіні сімнадцять стендів, внизу копії рукописів, книг, справ на багатьох українських політичних, громадських і культурних діячів. До речі, більшість цих експонатів можна брати, щоб подивитися і попрацювати з ними. Матеріал на стендах, розміщений в історичній послідовності, настільки багатий і вражаючий своєю правдою, що після завершення екскурсії дехто з відвідувачів зізнався, що кардинально похитнувся, а то й змінився їхній світогляд. Ось вони, ті етапи, які наповнюють душу сумом, але разом з тим силою і відвагою, дають чітке усвідомлення бути Українцем: “Біля витоків української державності”, “Янголи України”, “Бориспільщина і український Гімн Павла Чубинського”, “Бориспільщина часів гетьманату”, “В обороні Української держави”, “Від Крут — до Трубежа”, “Бориспільське антибільшовицьке повстання”, “Українська автокефальна православна церква”, “За Україну, за її волю”, “Жор-

стока війна проти селянства”, “Три кола пекла”, “Щоденник для XXI століття”, “Червоний терор”, “Під прицілом московсько-більшовицької влади”, “Шістдесятники Бориспільщини”, “Народний рух України за перебудову на Бориспільщині”, “Не забудемо, не простимо”.

Продовженням роботи зібрання стала науково-практична районна конференція “Національно-патріотичне виховання дітей та молоді: історичний та педагогічний аспекти”. З доповідями виступили Валентина Білошицька “Патріотизм як цінність і консолідуюча основа української нації”, Валентина Стрілько-Тютюн “Українське національно-патріотичне виховання — основа державності

України”, Леонід Гриценко “Про доцільність створення музею українського спротиву в навчальному закладі”. Досвідом роботи з національно-патріотичного виховання Ревнівської школи поділилась Оксана Бабич. У своїх виступах краєзнавці Андрій Зиль (громада його щиро привітала з 75-річчям), автор цих рядків і радник голови Бориспільської районної ради Ольга Малишевська наголосили на важливості проведеної роботи і закликали до тіснішої консолідації краєзнавців у дослідженні й висвітленні багатьох проблем Бориспільщини.

Учасників конференції не залишили байдужими виступи учнів Ревнівської школи з літературно-музичною композицією “Сходінки до свободи” (керівники Надія Коваль, Олена Долобан) та театру “Барвінок” Вороньківської школи “Та вона відродилась, сотня оця...” за поемою Миколи Карпенка “Отаман Черпак” (керівник Надія Гриценко).

Для учасників Форуму (а це були представники методичного районного кабінету, районної ради, директори шкіл, вчителі, учні, бібліотекарі, краєзнавці) Валентина Стрілько-Тютюн презентувала два чергові грубезні фоліанти “Весілля на Бориспільщині XIX—XX століття” і “Стати народом”.

Робота зі створення музею справді унікальна і потребує поширення, адже це дає можливість неформальне національно-патріотичне виховання втілювати в життя, виховувати гордість і любов до України.

Наталія ІБРАГІМОВА,
завідувач Меморіального музею-садиби гончарки Олександри Селюченко
Фото автора

Одним із невід’ємних експонатів Меморіального музею-садиби гончарки Олександри Селюченко є горно. Його збудували влітку 1984 року друзі з Києва — художники-монументалісти Олександр Фисун та Микола Малишок. Ось як про це згадував Олександр Фисун: “Де випалювати — ось що було для неї справжньою драмою. Треба було платити гроші, а звідки вони в неї? Часом виручали гончарі Китриш, Нікітченко. Взимі вона випалювала в хаті, в грубі. Але то не робота. Я запропонував їй збудувати горн таки в неї на подвір’ї. Це було літо 1984 року... Була задоволена. Стала це більше ліпити й привозила на ярмарки до Києва. У вдячність за це обіцяла для моїх дочок випалити повен горн іграшок, щоб у них був свій музей... А було ще й таке: прийшов я на ярмарок до Музею архітектури та побуту під Києвом. Це був вересень 1986 року. Дивлюся, продає Олександра Федорівна Селюченко разом з Галиною Іванівною Гринич свої роботи. Дивиться-дивиться на мене і: “Що ж ви, Олександрє Васильовичу, горн такий зробили, він же ж не випалює!.. Як не вмісте, то й не беріться!..” Отак ніби крижану воду вилили на голову. Мені забракло слів. Відійшов. А вона... як засміється широко, розкотисто, мов дитина. І показує: дивіться, мовляв, які роботи з нашого горна. Каже: “Я нарбила, заклала в горн, напала. А тоді, як відкрила... взялася за голову і заголосила... з радості”.

Серед безцінного скарбу майстрині, який було описано й передано на зберігання до музею, — 250 невипалених робіт. Це справжній дивовижний селюченківський світ: розмаїття півників, інших птахів, казкових істот, круторогих баранців, гордовитих вершників, баринь, весільних сватів та гоголівських персонажів. Для подальшого збереження цих унікальних робіт було ухвалено рішення про їхнє випалювання. У ніч з 13 на 14 жовтня 1987 року на подвір’ї гончарки Олександри Селюченко, в її горні випалювали останні роботи майстрині.

Етнографічне горно Селюченко

Меморіальний музей-садибу гончарки Олександри Селюченко було засновано в колишньому помешканні майстрині на початку 1988 року. У Музеї-садибі після смерті народного майстра в недоторканому вигляді збережено дворище, надвірні будівлі, інтер’єр житла, предмети побуту й творчі роботи (значна колекція кераміки, декоративна мальовка на папері, фотоматеріали, епістолярна спадщина тощо).

Нині їх можна побачити в експозиції Музею-садиби.

Літо 2009 року знаменувалося для жителів Опішного, гостей та всієї мистецької спільноти I Тижнем Національного Гончарного Здвиження “Здвиг—2009”. З 29 червня до 5 липня в його рамках відбувалися різні заходи: Міжнародний науковий симпозіум “Гончарна столиця України в світовій історії та культури”, Міжнародний мистецький

Випалювання іграшок в етнографічному горні на території Меморіального музею-садиби гончарки Олександри Селюченко. Опішне, Полтавщина. 2010

фестиваль-ярмарок “Гончарний Всесвіт в Україні—2009”, Національний день гончаря, III Міжнародний молодіжний гончарський фестиваль та багато інших. На території Меморіального музею-садиби гончарки Олександри Селюченко було заплановано провести випалювання глиняних іграшок у горні мисткині, у буквальному розумінні — дати друге життя гончарній печі. Відразу постало питання: як пройде випалювання в горні, який не використовували 22 роки? Стан печі був незадовільний. Верхній шар цегли відслоївся, місцями йшли глибокі тріщини тощо. Було проведено часткову реставрацію тулуба горна, що стоїть на поверхні ґрунту: пошкоджену цеглу замінено на вогнетривку, стіни зсередини пошпакльовано мертелем.

Провести випалювання запросили Олександра Шкурпелу — гончаря, технолога за освітою, учня Трохима Назаровича Демченка, майстра художньої кераміки, члена Національної спілки художників України, головного інженера опішненського заводу “Художній керамік”. Напередодні випалювання він закрив у горно близько 1,5 тисячі свистунів, розвів невеликий вогонь, щоб просушити його. Для кращої тяги у верхній частині майстер додав трубу й промазав усі щілини сумішшю глини й піску. Цей додатковий хід використовувався єдиний раз.

Свої роботи для випалювання надали Микола Пошивайло — заслужений майстер народної творчості України, лауреат Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені Івана Нечуя-Левицького, член Національної спілки художників України, член Національної спілки майстрів народного мистецтва України; Василь Омеля-

Гончар Дмитро Громовий біля горна Олександри Селюченко. Опішне, Полтавщина. 2014

ненко — заслужений майстер народної творчості України, лауреат Премії імені Данила Щербаківського та Національної премії України імені Тараса Шевченка, член Національної спілки художників України; опішненські ліпниці Софія Кушнір, Зінаїда Хлонь та Валентина Лобойченко. Після тривалої перерви 3 липня 2009 року відбулося випалювання в горні Олександри Селюченко.

2010 року іграшки випалював опішненський гончар Михайло Острянин, 2011-го — Анатолій Шкурпела (син Олександра Шкурпели). Останні три роки (2013—2015) біля горна працював опішненський гончар, член Національної спілки майстрів народного мистецтва України Дмитро Громовий. 2015 року було випалено рекордну кількість іграшок-свистунів — близько 5000.

З 2016 року випалювання призупинено, оскільки горно потребує ґрунтовної реставрації. Спостерігаються ділянки з інтенсивним руйнуванням стін унаслідок дії тривалого вологого осінньо-зимового періоду. Нині піч використовується не за призначенням, а як експонат, залишаючись предметом гордості та візитною картою Музею-садиби.

Олег Єржиковський народився у Києві у відомій творчій родині. Його долю вирішив намальований ним кораблик, згадує митець. Відомий художник Володимир Костецький тоді сказав, що дитина відчуває колір, і хлопця віддали навчатися у художню школу. Його вчителями були Петро Жаров та Валентин Смирнов. Після закінчення художнього інституту юнак з групою архітекторів здійснював оформлення будинку культури заводу ім. Антонова, був задіяний в інших проєктах, виконував замовлення живописно-скульптурного комбінату і весь час експериментував, пам'ятаючи основний принцип своєї мами, Ніни Вячеславівни Котек — любити колір. Цей принцип Олег Сергійович активно і свідомо втілює в житті.

Віктор Козик теж народився у Києві. Художню освіту здобув у Республіканській середній художній школі імені Тараса Шевченка (навчався разом з Олегом Єржиковським), потім був художній інститут, участь у міських, республіканських та всеукраїнських художніх виставках. Працював на Київському художньо-виробничому комбінаті, а з 1991 року повністю поринув у творчість. Живопис для майстра — це повна палітра життя з його злетами і падіннями, сподіваннями, боєм, радістю та надією. Віктор Георгійович намагався створити на полотні невловиму гру кольору, аби його робота "ожила".

Борис Литовченко родом з Запоріжжя. Навчався в Одеському державному художньому училищі і Київському державному художньому інституті. З 1964 року викладає у Державній художній шко-

Покоління з шістдесятих

Музей сучасного мистецтва України презентував виставку "Покоління". В експозицію увійшли роботи Олега Єржиковського, Віктора Козика, Бориса Литовченка і Валентина Реунова, які є майже ровесниками. Троє з митців активно працюють і сьогодні.

Борис Литовченко, Віктор Козик та Олег Єржиковський

лі імені Тараса Шевченка. Майстер понад півстоліття плідно працює в різних жанрах живопису. Його інтуїтивне почуття кольору особливо відчувається в натюрмортах та пейзажах. При цьому він не занурюється у копіювання місцевості, а передає настрої та енергію. Принцип життя майстра — у праці. Він працює, навчає і живе мистецтвом.

Валентин Реунов (1939—2007) — київський художник, колекціонер, реставратор. Як і його друзі Віктор Козик та Олег Єржиковський, закінчив художню

школу і Київський художній інститут. Брав участь у всеукраїнських та міжнародних виставках. Він малював натюрморти, і, як сам зізнався, "натюрморту я зобов'язаний порятунком своєї честі та індивідуальності". Він був інтелектуалом та ерудитом, чудово знав усі періоди в історії мистецтва, його види та жанри.

Художні твори майстрів — у приватних колекціях та музеях всього світу.

На відкриття виставки завітали мистецтвознавці, художники, науковці, музейники, галеристи...

— Назва нашої виставки — "Покоління". Це слово хочеться говорити без пафосу. Виставка — наша повага і вдячність за їхню творчість, — наголосила мистецтвознавець Ірина Алексеева. — Раді, що сьогодні у нас є можливість ширше ознайомитися з творчістю цих чотирьох художників.

Усі вони — ровесники. Їхне народження припало на передвоєнні роки. А молодість — на період шістдесятництва, відлиги. По-різному склався творчий шлях кожного з них, їх цікавили різні теми і різні погляди на мистецтво. Але мені здається, у цій різноманітності є суть, яка допоможе нам зрозуміти час їхньої молодості, побачити сходинки творчого розвитку, по-іншому подивитися на деякі історичні події.

Роботи Валентина Реунова, представлені в залах, з нашої колекції. Валентин був великим другом Музею сучасного мистецтва України. Коли наш музей був у процесі створення, він надавав допомогу, ділився своїми поглядами на колекціонування, досвідом.

Уперше так широко представлено доробок Олега Єржиковського. Ці твори дозволяють прослідкувати різні періоди творчості художника. Маємо задуми щодо його великої творчої ролі-

ни, які плануємо втілити у життя найближчим часом.

З Віктором Козиком нас єднає давня творча дружба. Він бере участь у багатьох пленерах, зокрема й організованих нашим музеєм. На цій виставці він розкрив свій талант по-новому — таке світло, такий темперамент.

З Борисом Литовченкою наш музей познайомився не так давно і ми дуже раді цьому спілкуванню. У його роботах феєрверк кольору, оптимізму. Саме такі люди повинні виховувати підрастаюче покоління художників і передавати свій досвід. На виставку завітали багато учнів Бориса Олександровича, вони його люблять і цінують.

Хочеться, щоб виставка переросла в музейний проєкт, де ми відкривали б нові імена, де б представляли колективні виставки художників, які об'єднані дружбою, творчістю, поглядами.

Заслужений художник України Олександр Міловзоров у своєму виступі звернув увагу на високий рівень київської школи художників, до якої належать всі ці митці. На його переконання, художників треба знати і поважати, коли вони ще живі. Саме тому велике подяка Музею сучасного мистецтва України, який активно пропагує творчість наших сучасників.

Заслужений художник Петро Зікунов наголосив, що українська художня школа — одна з найкращих у світі.

Олег Єржиковський, Віктор Козик та Борис Литовченко розповіли про деякі секрети творчості та поділилися спогадами про свого друга і колегу Валентина Реунова.

Вистава "Покоління" в Музеї сучасного мистецтва України триватиме до 15 грудня.

Щомісяця на сцені Київського академічного театру "Колесо" свої вистави представлятимуть професійні театри різних регіонів України, кращу з них запросять до участі у міжнародній програмі фестивалю, яка відбудеться у червні 2020 року.

— Дуже приємно, що український формат знову відкриває театр з Кропивницького, — наголосила президент фестивалю, директор-художній керівник Київського академічного театру "Колесо", народна артистка України Ірина Клішевська. — Ми товаришимо, завжди раді в себе бачити акторів цього театру. Наступного місяця нашим гостем буде Львівський театр "І люди, і ляльки", у грудні завітають колеги з Северодонецька, а в січні — Вінницький обласний театр. Важливо, що акторам з інших міст подобається працювати на нашій сцені, їх тепло приймає столичний глядач. На попередньому фестивалі AndriyivskyFest гран-прі отримав Харківський театр "19". Отже, кожен колектив має шанс на перемогу.

За сюжетом вистави "Обережно — жінки!" паризький художник Серж — любитель жінок — намагається бути "вірним" трьом жінкам водночас. І для нього дуже важливо, щоб його "німфи" — найва студентка Сорбонни Лулу, брутальна барменша Жаклін і витончена аристократка Марісабель — не дізналися про існування одна одної. Але якщо усі його дами зустрілися і вирішили влаштувати "суд честі" над своїм невірним коханцем. Експресія, гостра характерність персонажів і яскравий стиль гри квартету артистів надають постановці справжнього французького шарму і дозволяють з гумором поглянути на дуже серйозні речі.

Жертви кохання

Виставою Кіровоградського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. Марка Кропивницького "Обережно — жінки!" за п'єсою А. Курейчика розпочався третій сезон українського формату Міжнародного фестивалю камерних вистав AndriyivskyFest.

Розповідає режисер-постановник, заслужена артистка України Людмила Колосович:

— Хотіла поставити цю виставу на сцені Львівського академічного драматичного театру ім. Лесі Українки, де була художнім керівником, але тоді не склалося. І я вперше поставила її 2014 року в Луцьку. Потім були постановки в Дніпрі та Черкасах, а минулого театрального сезону мене запросили в театр з Кропивницького.

Мені дуже сподобалася комедійна ситуація, в якій немає хороших і поганих героїв. У цій ситуації герої — жертви свого кохання, своєї самотності.

"Обережно — жінки!" — перша п'єса Андрія Курейчика. Він написав її для студентського "капусника". На мій погляд, у ній він посміявся над французькою драматургією. З автором я познайомилася у соціальних мережах, він дав дозвіл на переклад та постановку п'єси в Україні.

Під час репетицій були різні ситуації. Не все вдалося відразу. Але у творчій групі була мета — поставити виставу-комедію. Ми спрацювали, і спрацювали добре. Вистава йде, її гарно сприймає глядач, я дуже задоволена акторами.

На перший погляд може здатися, що поставити комедію дуже просто. Але це не так. Мені здається, розсмішити людину складніше, ніж змусити її заплакати.

Далеко не кожен актор може бути коміком.

Дуже задоволена Євгеном Скрипником, який грає Сержа Дюбуа, і актрисами: Дарія Ярошенко (Лулу), Людмила Швець (Жаклін) та Інна Дорошенко (Марісабель) дуже різні. Всі вони дотримувалися моїх режисерських вказівок і створили достовірні образи.

Вже не вперше працюю з художницею Богданою Бочкай, яка нині живе у Чехії. Її сценографія і костюми влучно сприяють втіленню режисерського задуму вистави.

Рік тому я створила власний театр "SOLO". Щомісяця у Києві на сцені Національного центру театрального мистецтва ім. Леся Курбаса граємо виставу "FRIDA" за п'єсою Тетяни Івашенко. Ця вистава є спільним проєктом НЦТМ ім. Леся Курбаса та театру "SOLO". Восени "FRIDA" взяла участь у Міжнародному театральному фестивалі "Монологи над Ужем" в Ужгороді, де її визнали однією з найкращих. Нещодавно виставу "FRIDA" відвідали співробітники посольства Мексики, ми домовилися з ними про співпрацю. Зараз театр "SOLO" працює над ще однією моновиставою, прем'єра якої відбудеться у грудні. Також у моїх планах подальша співпраця з Кіровоградським театром ім. М. Кропивницького.

Диплом учасника українського формату Міжнародного фестивалю камерних вистав AndriyivskyFest отримав Кіровоградський академічний обласний український музично-драматичний театр ім. Марка Кропивницького. А головний режисер театру, заслужений діяч мистецтв України Євген Курман, запросив театр "Колесо" до участі у 50-му фестивалі "Вересневі самоцвіти". Нині це найстаріший театрального фестивалю в Україні. Також пан Євген розповів, що театр з Кропивницького щороку бере участь у 5—6 фестивалях, одразу після Києва виставу "Обережно — жінки!" везуть до Ніжина на Міжнародний фестиваль жіночої творчості.

Уже зовсім скоро у Кіровоградському обласному драмтеатрі відбудеться прем'єра вистави "Остання ніч Пророка", яку створюють за кількома літературними джерелами: "Євангеліє від Матфея", "Соломеєю" Оскара Вайльда та кількома іншими п'єсами на цю тематику. Це буде велика видовищна вистава про

ніч, коли втратили Івана Хрестителя.

Наступного року святкуватимуть ювілей Марка Кропивницького. До цієї дати у театрі поставлять виставу "Вій". Це редакція Марка Лукича за твором Миколи Гоголя, до якої він написав музику. Музику аранжують у сучасній стилістиці, зі збереження основних тем і мотивів. Це буде повноцінний мюзикл з розвинутими хореографічними номерами.

Також Міжнародний театрального фестивалю камерних вистав AndriyivskyFest оголошує про відкриття нового формату фестивалю — НЕЗАЛЕЖНІ, який триватиме з 1 листопада 2019 до 31 травня 2020 року. До участі запрошують київські незалежні театри. Один із театрів братиме участь у Міжнародному театральному фестивалі камерних вистав AndriyivskyFest, який відбудеться в червні 2020 року.

Фото Олександра БЄЛІСЬКОГО

Матеріали підготував
Едуард ОБЧАРЕНКО

Від класики до року

У затишній залі Центрального будинку офіцерів Збройних Сил України відбувся концерт “Від року до року” Чоловічої хорової капели ім. Левка Ревуцького, знаної не лише в Україні, а й за кордоном. Концерт став одним із заходів до 50-річчя ушанованого колективу.

У репертуарі капели — величезна кількість творів. А того вечора колектив представив уривки з програм, створених протягом останніх трьох років. Прологом до святкової програми стала українська народна пісня “Ой на горі та й жінці жнуть”. А власне початком дійства — уривок з програми, яка ще готується. Її робоча назва — “Етнічний вінок”. Майбутній концерт представлятиме твори народів, які компактно проживають на території України. Увазі слухачів представили дві грузинські пісні. Автор однієї з них — геніальний грузинський композитор Гія Канчелі, який нещодавно відійшов у кращі світи.

Торік, 12 жовтня, на сцені Центрального будинку офіцерів з успіхом відбулася масштабна прем'єра Капели ім. Ревуцького “Народжена вільною”, присвячена Дню захисника України. Ця театралізована музична вистава — антологія пісень визвольного руху України від XVI століття до сьогодення.

“Лехаймо, або Щоб не плакав, я сміюсь”. Робота над цим проектом від задуму і добору музичного матеріалу, створення хорового аранжування до прем'єри у червні тривала майже рік. Унікальну за змістом і виконанням мистецьку програму автентичної єврейської музики капела готувала з величезним натхненням і сумлінням. Присутні мали можливість послухати кілька творів з цієї програми.

Цього року відбулася ще одна визначна подія в житті капели. Хору хлопчиків та юнаків Капели ім. Л. Ревуцького виповнилося 30 років. Створила і незмінно керує ним заслужена артистка України Аїда Зайцева.

Наступною на сцену запросили співачку, голос якої підкорював публіку США, Канади, Норвегії, Данії, Чехії, Польщі та багатьох інших країн. У її репертуарі твори Верді, Пуччіні, Моцарта, Шуберта та інших видатних композиторів. Лауреат міжнародних конкурсів Анна Зарецька виконала саундтрек з фільму “П'ятий елемент”.

Два роки тому при капелі створили квартет, який співає у стилі classical crossover. За цей короткий час він здобув широку популярність і любов публіки. Квартет “Impressio” — це чотири унікальні тембри: Денис Шпак (ліричний тенор), Володимир Шевчук (драматичний тенор), Костянтин Коренев (баритон) та Арсентій Примак (бас). Разом з Анною Зарецькою вони виконали шедеври української та світової музичної культури.

Торік Капела ім. Л. Ревуцького за підтримки департаменту культури КМДА започаткували фестиваль музики змін, трансформації та креативу “FROM-TO”. Це мікс класики, рок та поп-музики, можливість проявити себе у новому, незвичному амплуа та відійти від штампів. Класичні колективи виконують рок, поп та джазові твори, а рок та поп-виконавці — класичну музику. В рамках фестивалю й відбувся концерт “Від року до року”.

Капела ім. Левка Ревуцького чи не єдиний колектив в Україні, який має у своєму репертуарі рок-програму, виконує композиції з репертуару “Queen”, “The Beatles”, “Status quo”, “Pink Floyd”. Увазі слухачів представили кілька номерів з цієї унікальної програми.

А ювілейні заходи тривають. 10 листопада в Національній філармонії України відбудеться концерт “Шлях довжиною в 50 років”, до участі в якому запросили народних артистів України Ніну Матвієнко (народний спів), Анатолія Паламаренка (художе слово), Тараса Штонду (бас).

Кодзі Терадзіма, Віра Ульянченко, Такаші Караї та Петро Чуприна

Проект модернізації обладнання постачального освітлення Національного академічного театру опери та балету України ім. Тараса Шевченка — сьомий проект уряду Японії, реалізований у рамках Програми підтримки культурних проектів “КУСАНОНЕ” в Україні, що надається неприбутковим організаціям для збереження культурної спадщини та розвитку культури, вищої освіти чи спорту. Цей грант є частиною Офіційної Допомоги Розвитку (ODA) уряду Японії. З початку встановлення дипломатичних відносин 1992 року Японія надала Україні допомогу на загальну суму понад 3,1 млрд доларів США.

Важлива роль у практичній реалізації проекту, зокрема закупівлі та поставці обладнання, належить благодійному фонду “Велика родина”. Залучення неурядової громадської організації до цього проекту було умовою програми “КУСАНОНЕ”. Робота здійснювалася відповідно до умов Грантового контракту між Посольством Японії в Україні та фондом під наглядом аудиторів. Співробітники “Великої родини” працювали на волонтерських засадах, розглядаючи свою роботу як благодійний внесок у розвиток національної культури та мистецтва.

Завдяки грантовій допомозі Націо-

Подарунок від Японії

У Національній опері України урочисто передали театру сучасні мультимедійні проектори — грантову допомогу уряду Японії в рамках Програми підтримки культурних проектів “КУСАНОНЕ”.

нальна опера України отримала лазерний проектор Panasonic PT-RZ21 яскравістю 20000 lm та два лазерні проектори Panasonic PT-RZ120 яскравістю 12000 lm.

Завдяки цим проекторам можна створювати найвибагливіші візуальні видовища та використовувати в сучасних виставах і під час театралізованих, спортивних шоу. Приміром, під час минулорічного Тижня моди у Мілані була встановлена інсталяція Air Inventions, що приголомшила глядачів фантастичним видовищем, освітленим лазерними проекторами. Не менш яскравою стала вистава на прем'єрі 7-ї серії “Три престолів” у Концертному залі ім. Волта Діснея в Лос-Анджелесі.

— Нова техніка значно збагатить наш арсенал виражальних засобів, — наголосив генеральний директор-художній керівник Національної опери України Петро Чуприна. — Це вже не перший такий проект. 2003 року нам презентували музичні інструменти та широкий спектр аудіоапаратури. Все це добре працює і сьогодні.

Хочу подякувати пану послу за підтримку зв'язків з нашим театром. Також подяка голові Наглядової ради Благодійного фонду “Велика родина” Вірі Ульянченко. Наша співпраця розпочалася ще під час відзначення 150-річчя театру. Нині фонд узяв на себе місію проведення розрахунків з постачальником. Хочу згадати добрим словом і компанію “Панасонік Україна”. Спочатку планувалася передача нам двох проекторів, а потім, за ті ж кошти, передали три. Маємо тепер можливість повною мірою втілювати свої задуми.

— Національна опера України має давні творчі зв'язки з Японією завдяки гас-

тролям, які завжди викликають великий інтерес у японської публіки, — зазначив Надзвичайний та Повноважний Посол Японії в Україні Такаші Караї. — Бажаю театру та його поціновувачам нових цікавих постановок із застосуванням надсучасного проекційного обладнання, закупленого за сприяння японського народу.

— Уперше беремо участь у такому проекті, — зізналася голова Наглядової ради Благодійного фонду “Велика родина” Віра Ульянченко. — Шира подяка уряду Японії за підтримку української національної культури.

Директор компанії “Панасонік Україна” Кодзі Терадзіма розповів, що технології “Панасонік” сьогодні використовують у багатьох столицях світу і дають можливість втілити у виставах і шоу найфантастичніші ідеї. Закликав інші західні держави активніше співпрацювати з Україною у культурній царині. А державний секретар Міністерства культури України Ростислав Карандеев висловив упевненість, що оперні вистави, які ми звикли бачити у звичайному форматі, тепер засяють новими барвами.

Однією з перших вистав у Національній опері України, де використали нові проектори, стала опера “Фауст” Шарля Гуно. Саме у цій постановці, чіткі театральні першоджерела — однойменна трагедія Гете, зроблений особливий акцент на візуалізації сюжету. Сценографія “Фауста” поєднує запаморочливі декорації з різними світловими ефектами, що дають можливість обіграти кожен наступний сцену повному, наповнивши її ще більшою містикою. А японське світлове обладнання дало видовищності класичному сюжету в сучасній інтерпретації.

Проектори, надані Національній опері України в рамках програми “КУСАНОНЕ” також використовуватимуть у багатьох інших виставах театру. Зокрема у майбутніх прем'єрах.

«Гармонія» підкорює серця

Ансамбль гітаристів “Гармонія” запросив на свій сольний концерт до дитячо-юнацького клубу “Олімпія” Централізованої системи дитячо-юнацьких клубів “Щасливе дитинство” Голосіївського району столиці.

Ансамбль “Гармонія” створено 2008 року в Будинку дитячої та юнацької творчості Голосіївського району м. Києва (спочатку мав назву “Октава”). Нині колектив працює у дитячо-юнацькому клубі “Олімпія” Централізованої системи дитячо-юнацьких клубів “Щасливе дитинство”. Незмінний керівник ансамблю — випускник Вищого державного музичного інституту ім. Миколи Лисенка (м. Львів) Володимир Соломончук.

Нині у складі ансамблю студентка першого курсу Національного медичного університету імені О. О. Богомольця Анастасія Лебедева, учень 121-ї ЗОШ міста Києва Андрій Омельченко та п'ятикласник столичного ліцею № 241 Артем Бузовський.

У репертуарі ансамблю твори відомих італійських та іспанських композиторів, Буре Ля-мінор і Мі-мінор батька В. Моцарта — Леопольда. А найбільше українських народних пісень в обробці Аліни Бойко, редагованих керівником колективу. Також твір українського композитора Петра Глушкова “Гуцулка”. Крім цього, юні гітаристи виконують два твори Володимира Соломончука — “В'язанка Ля-мінор” і “В'язанка Мі-мінор” українських на-

родних пісень та перекладення пана Володимира. Всесвітньо відомий “Шедрик” Миколи Леонтовича, який композитор обробив для змішаного хору, тепер звучить у виконанні ансамблю гітаристів. При цьому нічого не змінилося, навіть залишилася та сама тональність — Соль-мінор.

2017 року “Гармонія” (“Октава”) взяла участь у Міжнародному фестивалі “Київ скликає друзів—2017”, де посіла перше місце. Того ж року відбувся сольний концерт колективу, де гітаристи вперше виконували твори німецьких композиторів. Першого червня цього ж року провели се-

рію благодійних концертів до Міжнародного Дня захисту дітей у шкільних таборах Голосіївського району Києва.

Володимир Соломончук вважає, що такі концерти популяризують українську музику й пісні. Заняття з музики допомагають дітям формувати хороший художній смак.

— Коли приходять на навчання, я запитую, яку музику вони люблять, — розповідає пан Володимир. — Одні кажуть метал, інші джаз чи рок. Але не пам'ятаю, аби хтось надавав перевагу класиці. А коли починають грати класику, то краще орієнтуються у виборі музики. Змінюється поведінка дітей. Класична музика позитивно впливає на їхній розвиток. Недаремно ще дві з половиною тисячі років тому Конфуцій говорив, що завершення освіти дає музику. А Віктор Гюго сказав: “Розум людський володіє трьома ключами — цифрою, буквою і ногою, які відчиняють все. Знати, думати і мріяти. Все в цьому”.

Наш концерт ми присвятили вчителям. Вперше виконали українські народні пісні “У сусіда хата біла”, “Женчикок-бренчикок” та “Вже місяць сходить” в обробці Аліни Бойко. Загалом було десять творів. Всім дуже сподобалося.

Нещодавно “Гармонія” взяла участь у концерті, присвяченому Дню захисника України та Дню Українського козацтва.

Фото Анни ПЕТРОВОЇ

Матеріали підготував Едуард ОВЧАРЕНКО

Марина МАРЧЕНКО

Рідкісна колекція

Відвідувачі музею мають унікальну можливість ознайомитися з роботами вітчизняних митців, які одними з перших звернулися до техніки батика.

Це хустина на абажур відомої української мисткині Марфи Тимченко, хустина та косинка Олександра Пашенка, панно “Танок” і “Квітка” Віри Лимаренко та інші твори відомих майстрів та професійних художників, які експериментували і опанували мистецтво розпису на тканині.

“Музей уперше презентує загальну виставку українського батика, — розповідає куратор виставки Наталія Нікітіна. — Наша колекція невелика, але унікальна: до неї входять ранні роботи українських художників тих часів, коли тільки відбувалося становлення такого виду мистецтва, як батик, в Україні.

Формування колекції розпочалося в 1950-ті роки. Перші надходження були з Центрального будинку народної творчості УРСР та від закупівельних комісій Міністерства культури УРСР. Роботи передавали також з Українського товариства культурних зв'язків із зарубіжними країнами, Дирекції художніх виставок України та безпосередньо від авторів”.

Багато художників, які працювали з батиком, були пов'язані з роботою на потужних шовкових комбінатах країни. 1947 року Київський шовковий комбінат, який почали будувати ще наприкінці 1930-х років, став випускати перші метри тканин із

Український батик: від хустки до живопису

У Національному музеї українського народного декоративного мистецтва відкрито ретроспективну виставку українського батика з музейної колекції. Вперше широкий загал має можливість ознайомитися з творами знаних українських митців 1950—2016 років, виконаних у техніці гарячого, холодного батика та вільного розпису.

натурального шовку, декорованих у техніці батика.

У різні роки роботу на Дарницькому шовковому комбінаті поєднували зі своїми творчими пошуками заслужена художниця України Надія Грибань, на Київському шовковому комбінаті — Тамара Мороз та Тетяна Мисковець. Їхні витончені декоративні панно демонструються нині на виставці в музеї.

Побачити незриме

Ще одна учасниця виставки — відома київська мисткиня Наталія Гронська, одна з художників, які у 80-х роках ХХ століття започаткували образотворчий батик — картини з глибоким змістом і високою майстерністю виконання. У виставковій експозиції представлено її панно “Світло у темряві” із серії “Віщі сні”.

Над її створенням Н. Гронська працювала десять

років. Панно “Світло у темряві” виконано в техніці гарячого батика, з яким складніше працювати, ніж з холодним, зауважує мисткиня. Тому багато дрібних деталей, які є в цій роботі, далися їй важче.

“Віщі сні” — це те, чого немає в реальності, це вигаданий світ і те, що є в душі. Образи, які випливають зі сну, оповідають про іншу реальність, яку ми, можливо, знаємо, але не усвідомлюємо і по якій блукаємо. Для того, щоб стати зрозумілим людям, це потаємне має вийти на поверхню і стати власністю глядача. Тому побачити незриме — моє творче кредо”, — зізнається авторка.

Без права на помилку

Наталія Гронська, твори якої наповнені світлом і духовністю, вважає, що художник, працюючи над твором, “наробляє” певну енергетику, яка в ньому і залишається: “Вона складається з фізичного, а перетворюється в невидиме і духовне. Якщо людина відкрита до сприйняття, до

осягнення, до відкриття чогось свого, тоді вкладений зміст відкривається глядачеві”.

“Працюючи з батиком, у художника немає права на помилку, — акцентує Наталія Гронська. — Тому зробити треба все точно, як у математиці. Ти навіть не завжди можеш уявити, чим закінчиться твоя робота. Коли працюєш з цією стихією, вона тебе заворожує і поглинає. Вона впливає на тебе, а ти — на неї. Ця техніка дає можливість зрозуміти себе як людину, яка переступає через бар'єри. Адже якщо не вийде, ти втрапиш усе.

Коли закінчуєш картину — це як пуповину перерізати. Вона вже відходить від тебе і починає жити своїм життям. Саме в цей момент з'являється гостре відчуття того, що закладена в неї енергетика повертається до тебе”, — ділиться мисткиня таїнами творчості.

Переглянути рідкісну колекцію батика і помилуватися вишуканими роботами українських митців можна до 1 грудня 2019 року у Національному музеї українського народного декоративного мистецтва.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!
ПЕРЕДПЛАТА—2020

**Вартість передплати (з доставкою і поштовими витратами):
Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 77**

на 1 місяць	19 грн 82 коп.	на півроку	107 грн 32 коп.
на 3 місяці	56 грн 86 коп.	на рік	209 грн 94 коп.

Засновник:
Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК,
Микола ЦИМБАЛЮК,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”, 04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов'язкове. Індекс газети “Слово Просвіти” — 30617

